

SOSIAALITURVA

18/03

**Huoltaja-säätiö
sosiaalihuollon tukijana
50 vuotta**

HUOLTAJA-SÄÄTIÖ 50-VUOTIAS

Tämän lehden julkaisija – Huoltaja-säätiö – täyttää 50 vuotta marraskuun lopulla. Vuoden 1953 jälkipuoliskolla Aikakauslehti Huoltaja r.y. päätti perustaa säätiön jatkamaan yhdistyksen tehtävää silloisen Huoltaja-lehden julkaisijana. Säätiö oli Huoltaja-lehden neljäs julkaisija. Nyttemmin Sosiaaliturva-lehtenä tunnettu lehtemme täytti viime vuonna jo 90 vuotta.

Säätiön perustamista esittäneet henkilöt kokivat säätiömuodon yhdistystä kiinteämmäksi ja turvallisemmaksi sekä samalla organisatorisesti selkeämmäksi taloudellisen vastuun kantajaksi. Säätiöllä nähtiin myös olevan yhdistystä paremmat edellytykset julkaisutoiminnan harjoittamiseen. Samalla tehtäviä haluttiin laajentaa edistämään ja tukemaan sosiaalihuoltoon kohdistuvaa tieteellistä toimintaa, alalla toimivien ammattikoulutusta sekä sosiaalihuoltoa koskevaa valistus- ja tiedotustoimintaa.

Viiden vuosikymmenen aikana Huoltaja-säätiö on monella tavalla tukenut sosiaalihuollon tutkimusta ja alalla toimivien ammatillista koulutusta. Säätiö on jakanut mittavan määrän tutkimusapurahoja, tuottanut joko itse tai rahoittanut alan oppi-

materiaaleja. Koulutuksen edistämisestä esimerkiksi soveltunee säätiön vuonna 1983 sosiaali- ja terveysministeriölle tekemä aloite sosiaalityön tutkimus- ja kokeilukeskuksesta, joiden toteutuneina vastineina ovat nykyiset sosiaalialan osaamiskeskukset.

Säätiön tukemista julkaisuista kenties tunnetuin on Pekka Kuusen 60-luvun sosiaalipolitiikka -teos. Säätiöltä saatu alku-rahoitus mahdollisti työn liikkeelle lähdön, ja säätiö tuki nelivuotiseksi muodostunutta kirjoitustyötä vielä toistamiseen uudella apurahalla. Säätiön omia julkaisuja ovat olleet Sosiaaliturvan sanastot. Ensimmäinen nelikielinen sanasto ilmestyi vuonna 1981, ja tuorein seitsenkielinen versio ilmestyi sekä sanakirjana että cd-levyksenä vuonna 2002.

Säätiön 80-luvulta lähtien järjestämät tietoisuseminaarit ovat muodostaneet tavallaan käsitellä kulloinkin päivänkohtaisia teemoja monipuolisesti, ja Sosiaaliturva-lehdessä tulokset on voitu välittää tuoreesti lukijoille.

Säätiössä ovat olleet edustettuina sekä tieteen että käytännön asiantuntijat sosiaaliturvan eri lohkoilta. Isännistöön on vakiintuneesti kuulunut kuntien sosiaalijohdon ja erityisalojen edustajia, sosiaali-

turvajärjestöjen asiantuntijoita, sosiaalipolitiikan professoreja eri yliopistoista ja valtion sosiaalipolitiikan toimijoita. Varsinaisen vastuullinen asioita hoitava elin Huoltaja-säätiössä on säätiölain mukaisesti hallitus.

Huoltaja-säätiö on pitänyt matalaa profiilia omasta toiminnastaan. Julkisuteen toiminta on näkynyt ennen muuta Sosiaaliturva-lehtenä. Lehti on taloudellisesti riippumattomana voinut toimia itsenäisenä tiedonvälittäjänä eri lukijaryhmille. Kuntien sosiaalihuollon luottamus- ja toimihenkilöt muodostavat lehden suurimman lukijakunnan.

Suomalainen sosiaalihuolto on jälleen kerran vahvassa murroksessa. Taloudelliset painotukset näyttäivät sivuuttavan joiltakin osin jopa säädösperusteisen toiminnan toteuttamisen. Yhteiskuntavastuun tukijoiksi ja kehitysnäköjiksi tarvitaan edelleen tekijöitä. Huoltaja-säätiö on yksi.

Jaakko Tuomi

Kirjoittaja on Huoltaja-säätiön isännistön puheenjohtaja.

SOSIAALITURVA

18/2003
91. vsk

Perustettu 1912

Ilmestyy 19 kertaa vuonna 2003

Julkaisija

Huoltaja-säätiö
talouspäällikkö Yrjö Saarinen
yrjo.saarinen@sosiaaliturva-lehti.fi
p. 09-4774 570, 040-8393 467

Säätiö edistää ja tukee sosiaalihuoltoon kohdistuvaa ja siihen läheisesti liittyvää tieteellistä tutkimusta, alalla toimivien ammattikoulutusta sekä valistus- ja tiedotustoimintaa.
Isännistön pj. Jaakko Tuomi
varapj. Elli Aaltonen

Hallitus:

Aulikki Kananoja, pj.
Alpo Komminaho, varapj.
Päivi Ahonen
Leena Niemi
Riitta Pihlaja

Sosiaaliturvan toimitus

Mannerheimintie 31 A 3, 00250 Helsinki
p. 09-4774 570, fax 09-479 334

päätoimittaja Merja Moilanen
p. 09-4774 5714
merja.moilanen@sosiaaliturva-lehti.fi

toimittaja Satu Kontiainen
p. 09-4774 5712
satu.kontiainen@sosiaaliturva-lehti.fi

toimittaja Minna Tarvainen
p. 09-4774 5713
minna.tarvainen@sosiaaliturva-lehti.fi

toimitussihteeri Erja Saarinen (vap.)
toimitussihteeri Lea Suoninen-Erhiö (vap.)
Taitto: Tanja Varonen, Vihreä Peto Oy

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Internet: www.kolumbus.fi/sosiaaliturva-lehti
toimitussihteeri Janina Venäläinen
p. 09-4774 570, fax 09-479 334
toimisto@sosiaaliturva-lehti.fi

Tilauhinnat 2003

49,50 €/vuosi, kestopilaus 45 €/vuosi,
opiskelijatilaus 24,75 €/vuosi

Sosiaaliturva-lehden irtonumeroita
saa toimituksesta 4,20 €/kpl,
yli 10 kappaleen tilauksista alennus 25 %.

Koulutus- ja työpaikkailmoitukset

tekstin jälkeen, hinta 3,42 €
palstammltä, palstan leveys 90 mm.
Hintaan lisätään alv. 22 %.

p. 09-4774 570, fax 09-479 334
toimisto@sosiaaliturva-lehti.fi
Mannerheimintie 31 A 3, 00250 Helsinki

Mainosilmoitukset

Julkaisu Bookers Oy
Sanna Laaksonen
p. 09-773 821
sanna.laaksonen@bookers.fi

Aikakauslehtien liiton jäsen

Painotalo Auranen Oy Forssa
- ISO 9001 -

ISSN 0355-6565

EVVA MERTO

Kaksoisdiagnoosiasiakas ongelmien ei sovi nykyisiin hoitojärjestelmiin. Uusia hoitomalleja on kuitenkin alkanut löytyä. **s. 4.**

HARRI AHOLA

Miesten kriisikeskuksen työntekijät auttavat miestä mäessä. **s. 10.**

EVVA MERTO

Pitääkö työpaikalla aina esiintyä hillitysti? Työtunteista ja tunnetyöstä **s. 24.**

2 Huoltaja-säätiö 50-vuotias
Jaakko Tuomi

4 Kaksoisdiagnoosiasiakkaan hoitoon kannattaa satsata
Minna Tarvainen

7 **Uutisia**
Kolumni
Loukattu kunnia
Arja Tuomi

8 Kriisien solmut selviävät myös verkossa
Minna Tarvainen

10 Uusi tapa auttaa miestä
Mikko Savelainen

12 Keravalla kehitetään työllisyysyksikön toimintaa ennakoarvioinnilla
Tapani Kauppinen & Kirsi Nelimarkka

13 Yhteispalvelu on pitkän tähtäyksen verkostotyötä
Vappu Karjalainen & Tuukka Lahti

15 **Huoltaja-säätiö 1953-2003**
Sosiaalihuollon puolesta viisi vuosikymmentä
Lea Suoninen-Erhiö & Jaakko Tuomi

23 Maisa Maaniittu in memoriam

24 Työtunteet
Gustav Molander

26 Mikä meitä väsyttää?
Kati Ala-Illomäki

28 Valtioneuvoston periaatepäätös vahvistaa sosiaalialan tavoitteet
Merja Moilanen

29 **Tuomisia & Viemisiä**
Henkilöstön rekrytointi on kotihoidon haaste
Merja Moilanen

30 Näyttötutkinnot tuovat lähihoitajakoulutuksen lähemmäs työelämää
Merja Anteroinen

31 **Keskustelua**
Akanvirrassa

Kannen kuva: Satu Kontiainen ja Tanja Varonen. Kuvassa Huoltaja-säätiön puheenjohtajien kasvoveistoksia, vasemmalta Toivo Ailio, Alpo Asteljoki, Usko Tiainen ja Jaakko Tuomi. Kolme ensimmäistä on kuvanveistäjä Raimo Heinin veistämiä, viimeinen kuvanveistäjä Panu Patomäen.

Seuraava Sosiaaliturva 19/03 postitetaan lukijoille 9. joulukuuta 2003. Siihen aiottujen työpaikka- ja koulutusilmoitusten on oltava toimituksessa viimeistään 2. joulukuuta 2003.

Kaksoisdiagnoosiasiakkaan hoitoon kannattaa satsata

Mielenterveyshäiriöistä ja päihderiippuvuudesta kärsivät asiakkaat jäävät usein järjestelmien pompoteltavaksi, pussinpohjalle. Heidän ongelmiinsa kuitenkin voi ja kannattaa tarttua.

Espoon A-klinikan katkaisuhuotoyksikössä havahduttiin kaksoisdiagnoosiasiakkaiden määrän kasvuun 90-luvun alussa. Työntekijöistä alkoi tuntua, että katkolla kävi paljon päihdeongelmaisia psykiatrisia potilaita, joiden oikea hoitopaikka ei ollut A-klinikka. Vanhat hoitomallit eivät enää tehonneet. Työntekijät lähtivät etsimään uusia konsteja.

Asiaa selvittääkseen he kartoittivat silloin ensimmäisen kerran, kuinka suuri osa asiakkaista oli kaksoisdiagnoosipotilaita.

Kaksoisdiagnoosista puhutaan yleensä silloin, kun ihmisellä on samanaikaisesti lääkärin diagnosoima mielenterveyden häiriö ja päihderiippuvuus. He luokittelivat ryhmään kuuluvaksi sellaiset asiakkaat, jolla oli skitsofreniadiagnoosi tai muu sairaudeksi diagnosoitu mielenterveysongelma sekä psykiatrisia sairaalajaksoja. Lisäksi sovitun jatkohoidon mielenterveystoimistossa piti olla poikki päihteenkäytön takia. Tiukoista kriteereistä huolimatta katkaisuaseman työntekijät saivat tulokseksi, että 30-40 prosenttia asiakkaista oli kaksoisdiagnoosipotilaita.

”Sen jälkeen olemme seuranneet vuosittain, miten luvut kehittyvät. Nyt meidän asiakkaistamme on kaksoisdiagnoosipotilaita 50-60 prosenttia”, A-klinikan vastaava sosiaaliterapeutti **Marjatta Aahos** kertoo.

Lukujen uskotaan olevan samansuuntaisia myös muualla Suomessa.

Ongelma on tiedossa

Kaksoisdiagnoosipotilaiden määrän kasvu ei katkaisuaseman työntekijöiden mukaan merkitse sitä, että ongelma olisi lisääntynyt. Porukka on ollut olemassa aiemminkin. Katkaisuasemalla on tultu siihen tulokseen, että luvut ovat pikemminkin merkki päihdehuollon uusien työmenetelmien toimivuudesta.

”Ihmiset hakeutuvat nykyisin helpommin hoitoon. Hoidot ovat tehokkaampia, ja ihmiset tietävät, että päihdeongelmaa kannattaa hoitaa. Myös henkilökunta ja lääkärit osaavat diagnosoida entistä tarkemmin”, katkaisuaseman lääkäri **Tero Savela** sanoo.

Kysymys on myös rohkeudesta. Päihdeongelma uskalletaan kohdata ja ottaa puheeksi entistä useammin.

Kaksoisdiagnoosiasiakkaan elämässä ongelmat kietoutuvat kehäksi, jonka purkaminen vaatii kaikkien vaikeuksien samanaikaista hoitamista.

MINNA TARVAINEN

Tero Savela, Krista Gleisner ja Marjatta Aahos Espoon A-klinikan katkaisuasemalta sanovat, että kaksoisdiagnosiasiakkaiden hoidossa on vielä paljon parannettavaa.

”Koko päihdetyön kenttä on opetellut varhaista puuttumista. Yhteistyökumppaneilla on ollut rohkeutta ottaa asioita esille ja lähettää meille asiakkaita. Ja kaksoisdiagnosista on alettu keskustella, mediasakin on tuotu tätä ongelmaa esiin”, Aahos pääättelee.

Ei sovi järjestelmiin

Kahden sairauden samanaikaisuus on tehnyt asiakasryhmästä kuitenkin ongelmallisen hoidettavan.

”Kaksoisdiagnosi on ongelmana kyllä todettu, mutta tässä on kaksi hankalaa yhtälöä yhdessä. Näille asiakkaille on vaikea lähteä luomaan hoitomalleja. Ei ole tutkimusta. Ei ole hoitopaikkoja. Kun olen mennyt seminaariin, jossa mietitään, miten lähtisimme kehittämään hoitomalleja tälle ryhmälle, todetaan että hoitomalleja ei kerta kaikkiaan tahdo löytyä”, Aahos havainnollistaa.

Katkaisuasemalla työskentelevä psykiatrinen sairaanhoitaja **Krista Gleisner** kertoo, että kaksoisdiagnosipotilas joutuu usein pompoteltavaksi eri hoitopaikkojen välille. Kukaan ei oikein tiedä, kumpaa ongelmaa täytyy hoitaa ensin – päihde- vai mielenterveysongelmaa – ja hoito jää kokonaan saamatta. Harvinaista ei ole sekään, että psykiatrinen avohoito katkeaa päihdeongelman takia.

Kaksoisdiagnosiasiakkaat eivät istu nykyisiin järjestelmiin. ”Järjestelmä, jossa päihdeongelmat hoidetaan eri paikoissa kuin muut ongelmat, ei näillä asiakkailla toimi. Tai ainakin ongelmat pitäisi hoitaa yhteistyönä. Ei välttämättä saman katon al-

la, mutta niin että yhteistyö toimisi. Kaikkein paras olisi, että sama ihminen osaisi sekä alkoholismien hoidon ja tekniikat että depression ja ahdistuneisuushäiriön problematiikan”, Savela summaa.

Koulutuksella ja oikeilla asenteilla tällaisia ihmisiä myös saadaan.

Mielenterveys- ja päihdeongelmien yhteiset juuret

Kaksoisdiagnosipotilaiden kohdalla painitaan usein muna vai kana -ongelman äärellä. Mietitään, aiheuttaako alkoholi masennusta vai masennus alkoholismia. Savelan mukaan mielenterveyshäiriöt, alkoholismi ja riippuvuusongelmat ovat samojen psyykkisten rakenteiden ilmentymiä.

”Jos on depressio, on myös taipumusta ahdistuneisuuteen. Jos on alkoholisti, niin on 30 prosentin todennäköisyydellä myös depressio. Ja realiteetintajun häiriöisillä, niin kuin skitsofreenikoilla, on kaikilla sekä ahdistuneisuutta ja depressiota jossakin vaiheessa elämää. Mitä vaikeampi psykiatrinen sairaus, sitä vaikeampi on myös päihdeongelma. Ongelmat menevät tässä päällekkäin. Diagnoosiluokat ovat kuin veteen piirrettyjä viivoja”, Savela sanoo.

Hän kuvaa kaksoisdiagnosipotilaan ongelmien syntyä kehäksi, joka ruokkii itse itseään. Se alkaa usein jo varhaislapsuudesta.

Tyypillinen depressiopotilaan kehä alkaa siitä, että potilaan äiti ei päihteiden käytön tai masennuksen vuoksi reagoi lapsensa itkuun. Lapselle syntyy kokemus, että hän ei voi vaikuttaa ympäristöönsä. Aikuisena sama ydinuskomus laukeaa stressitilantees-

sa. Ihminen kokee olevansa kyvytön vaikuttamaan elämänsä kulkuun.

Tämä voi johtaa lamaanumiseen, ja pahimmillaan depressioon. Mikä taas pahimmillaan aiheuttaa ongelmia töissä ja ihmissuhteissa.

Ratkaisemattomat ongelmat lisäävät ahdistusta. Tässä vaiheessa kuvioon tulee mukaan usein alkoholi.

Alkoholi pahentaa ongelmia

Savela korostaa, että kohtuullinen alkoholin käyttö ei ole vielä sairaus. Monet terveenkin ihmiset turvautuvat alkoholiin ollessaan stressaantuneita. Mutta depressiiviselle ihmiselle päihteet ovat tuhoisampia, sillä heillä alkoholi alentaa jo ennestään heikentyntä toimintakykyä.

Masentuneella alkoholinkäyttö myös riisäytyy helpommin käsistä.

”Kun tulee depressio, ihminen ei saa mielihyvän kokemuksia mistään. Alkoholi kuitenkin tuo mielihyvän tunteen, ainakin nousuhumalan aikana. Ja tietenkin ihminen alkaa etsiä sitä. Hän alkaa käyttää runsaasti alkoholia. Se taas vaikuttaa keskittymiskykyyn ja muistitoimintoihin, ja aiheuttaa sillä tavalla lamaanumista”, Savela kertoo.

Kun alkoholinkäyttö lisääntyy, lisääntyvät myös ongelmat. Ihminen saattaa menettää työpaikkansa. Ihmissuhteet alkavat rakoilla.

Verkosto liikkeelle

Aahos, Gleisner ja Savela painottavat, että päihteidenkäytön alkuvaiheessa tepsivät vielä pienetkin konstit. Tärkeintä on saada jäljellä oleva verkosto tai joku osa siitä aktivoitumaan, jotta ihminen saadaan liikkeelle.

”Kun lähipiiristä tai yhteistyöverkostaista joku huolehtuu hänen alkoholinkäytöstään, ja ottaa asian puheeksi, voi tapahtua käänne parempaan. Jos silloin joku pystyy ohjaamaan ihmisen hoitoon vaikkapa A-klinikalle tai psykiatriselle poliklinikalle, ja siellä ryhdytään pohtimaan, miten ja missä hoito olisi parasta järjestää, asiakas voidaan palauttaa inhimilliseen elämään hyvin pienillä väliintuloilla. Hoitotuloksista on selviä näyttöjä”, Aahos painottaa.

Verkoston käynnistämässä voi kuitenkin ilmetä ongelmia. Katkaisuaseman työntekijät kertovat, että yksi heidän tehtävänsä on murtaa päihdeongelmiin liittyviä vääriä uskomuksia. Jos perheessä uskotaan, että alkoholismi on parantumaton sairaus, ei siellä yritetäkään tehdä asialle mitään.

”Aivan tuollaisen yksinkertaisen väärinkäsityksen korjaaminen ja uudelleenkäsitely on avainasemassa. Se, että lähemme puhumaan ja sanomme läheisille, että kylä hän pystyy vielä nousemaan teidän tuelanne”, Savela kertoo.

Monia tapoja hoitaa

Asiakkaan ongelmavyyhdedssä on monta osaa, joihin voidaan vaikuttaa. Lamaantumista voidaan helpottaa depressiolääkkeillä. Taloudellisiin ongelmiin haetaan ratkaisuja sosiaalityöntekijän kanssa. Ja terapialla päästään korjaamaan lapsuudessa syntyneitä lamaanuttavia uskomuksia ja käsitteitä itsestä.

Yksi asia, jota ei voida koskaan ohittaa, on päihteiden käyttöön puuttuminen. ”Yksi äärimmäisen tärkeä, nopea ja hyvin konkreettinen tapa vaikuttaa kehään on alkoholismiin kognitiivis-behavioristinen terapia. Alkoholismiin hoito on edellytys sille, että voidaan vaikuttaa näihin muihin asioihin”, Savela muistuttaa.

Paras vaihtoehto olisi, että koko ongelmavyyhden selvittely käynnistyisi samanaikaisesti päihdehoidon kanssa. Ihmistä on vaikea motivoida lopettamaan päihteidenkäyttö, jos hän ajattelee, että hänen elämällään ei ole mitään merkitystä.

Aahos tähdentää, että hoidollisten keskustelujen pitää pysytellä arjen tasolla.

”Mietitään, miten elämää lähdetään rakentamaan uudelleen. Kysellään, mitä ruokaa söit, mitäs jos menisit ulos, miten saisit kiinni päivärhythmistä. Muistutetaan, että on paljon asioita, joita voi tehdä ilman rahaa. Joku voi saada elämyksen vaikkapa käymällä uudessa Leppävaaran kirjastossa. Puhumme hyvin arkisista asioista, ennen kuin lähdemme syvemmille vesille. Samalla valmistelemme asiakasta avohoitoon päin.”

Terapeutin tehtävänä on myös osoitella positiivisia muutoksia. Masentunut katselee maailmaa mustien silmälasien lävitse. Hän ei huomaa itse, jos hän on esimerkiksi nukkunut paremmin kuin aikaisemmin.

Elämää pussinpohjalla

Kun ongelmien kehä saadaan pysäytettyä ajoissa, on asiakas vielä vahvoilla. Eniten Aahosta, Gleisneria ja Savelaa ajatteluttaa se porukka, jonka päihteidenkäyttöön mukaan ei ole puuttunut.

Aahos puhuu menetyksien syvyydestä. Kun vuosia kuluu ja mielenterveyshäiriöistä kärsivä siirtyy kohtuuskäytöstä suurkulutukseen ja päihderiippuvuuteen, menetykset kasvavat.

”Työelämä on mennyt, kortistosta ei tule enää edes kutsua kurssille, perhe on heittänyt ulos, yksinäisyyden ympärille on tullut muuri. Sosiaalinen verkosto on ehkä lähipuubi, poliisi, terveyskeskus ja fatta, niin kuin he sanovat. Ei ole enää kuin ne pakolliset suhteet. Tulee tällainen pussinpohja”, Aahos kuvaa.

Sosiaalityöntekijä saattaa vielä patistella heitä hakemaan apua. He käyvät katkolla lepäämässä juomaputkien välillä ja kiertelevät laitoksia. Oikeata paikkaa ei kuiten-

kaan löydy, ja heitä pallotellaan. Useat epäonnistuneet päihdehoitojaksoit vain lisäävät menetyksen tunnetta.

”Heille parempia hoitopaikkoja olisivat kaksoisdiagnoosiin erikoistuneet hoitopisteet. Nämä ihmiset hyötyisivät erikoistuneesta hoidosta”, Aahos esittää. Gleisner huomauttaa, että tällaisia paikkoja ei Suomessa juuri ole.

Kärsivällisyyttä tarvitaan

Kaksoisdiagnoosiasiakkaiden tilanne ei ole kuitenkaan enää toivoton.

”On löytymässä erilaisia lähestymistapoja. Sellaisia, joissa edetään hyvin pienin askelein. Työryhmällä pitää olla kärsivällisyyttä kohdata asiakas kunnossa kuin kunnossa. Ja löytää tilanteeseen sopivat palvelut, ohjata asiakas esimerkiksi selviämis- tai katkaisuasemalle. Heille täytyy antaa mahdollisuus uudelleen ja uudelleen. Pitää jaksaa nähdä se pieni siivu etenemistä”, Aahos kertoo.

Hoidon pitää lähteä asiakkaan tarpeista. Ja tällainen hoito on usein hidasta. Se voi viedä vuosikautia.

Hoidossa on oltava mukana koko se kapeneva verkosto, joka ihmisellä vielä on ympärillään: terveyskeskus, sosiaalitoimisto, poliisi, psykiatrisen poliklinikan ja työvoimatoimi. Yhteistoiminnan kautta saadaan tuloksia.

Oma hoitomalli

Leppävaaran A-klinikan katkaisuhoidon mallia on kehitetty näillä periaatteilla omaa hoitomallia 90-luvun alusta lähtien.

Katkolle voi tulla nopeasti uudestaan, vaikka edellinen kerta olisi jäänyt kesken tai päättynyt uuteen juomisputkeen. Onnistuneen hoitojakson jälkeen asiakkaalle on tarjolla ehkäiseviä katkoja, niin että hänen ei enää tarvitse aloittaa juomista. Seuraavaksi asiakas voi siirtyä intervallihoidon. Hän voi käydä katkaisuasemalla vaikkapa kerran kuukaudessa. Näin hoitopolkua rakennetaan vähitellen.

Ideana on se, että asiakas saisi mahdollisimman monta palvelua saman katon alta. Ihmisten ei tarvitse vaihtua.

”Kun on menty näin pitkälle päihderiippuvuudessa, asiakkaat eivät pysty ehkä kiinnittymään avohoitoon. Lääkäriin he sen sijaan ehkä pystyvät kiinnittymään. Meillä on onneksi se mahdollisuus, että Savelan Tero voi ottaa vastaan myös A-klinikan avo-voilella”, Aahos kertoo.

Asiakkaiden turha pompottelu luukulta toiselle on vähentynyt myös laajentuneen yhteistyön ja tiedonkulun ansiosta. Espoon Mielenterveysfoorumi kokoaa koko Espoon alueen työntekijät. Siellä kaksoisdiagnoosiasiakkaiden kanssa työskentelevät ovat kuulleet, mitä työtä missäkin tehdään.

Gleisner kiittelee erityisesti Jorvin sai-

raalan psykiatrisen poliklinikan kanssa tehtyä yhteistyötä. Näin päihdehoitoon ja psykiatriseen hoitoon on saatu sovittua yhteisiä pelisääntöjä.

Yhteistyö on jo parantanut käytäntöjä. ”Katkaisuhoitossa on annettu kuntoutusta, mutta oma hoitovastuu ja terapia ovat pysyneet psykiatrisella polilla. Me hyväksymme sen, että psykiatrisen poliklinikan vaatii, että potilaan pitää olla kuusi kuukautta päihteittä, kunnes hän voi palata takaisin hoidon piiriin. Me olemme tukeneet täällä raittiutta tai päihteettömänä pysymistä”, Aahos kertoo.

Psykiatrisen hoito ja päihdehoito kulkevat hoidossa rintarinnan. Ne kulkevat rinnakkain myös katkon työssä, sillä kaikki työntekijät ovat saaneet sekä mielenterveysalan että päihdehoitoalan koulutusta.

Kannattava sijoitus

Nykyinen palvelukulttuuri ei palvele kaksoisdiagnoosiasiakkaita. Tenkkapoo tulee eteen erityisesti silloin, kun asiakas tarvitsee laitoshoidon. Hoitoketju uhkaa katketa. Siksi erikoishoitopaikkojen määrää on syytä lisätä.

Aahos on vakuuttunut siitä, että kaksoisdiagnoosipotilaiden hoitamiseen tehdyt satsaukset ovat erityisen kannattavia sijoituksia.

”Jos yksikin saadaan hoidettua, hän on pois meidän erityissairaanhoidon menoista. Hän saa oman elämänrytminsä kuntoon niin, että pystyy huolehtimaan omasta perusterveydestään ja lääkitys hoituu. Mitä pidemmälle hän kierteesään menee, sitä mukaa myös laitospalvelut lisääntyvät. Toimeentulotukirahatkin riittäisivät, kun rahat eivät menisi juomiseen. Kyllä säästöä syntyy.”

Gleisner arvelee, että oikean hoidon ansiosta joku pystyisi palaamaan vielä työelämään ja maksamaan veroja.

Sekin on säästöä, jos asiakas saadaan käyttämään vertaistukea. Silloin hän ei tarvitse niin paljon erikoissairaanhoidon palveluja. Huonokuntoinen ihminen ei kykene osallistumaan AA:n, mielenterveysyhdistyksen tai päiväkeskuksen toimintaan.

Leppävaaran A-klinikan katkolla on rakennettu suhteet myös kolmannen sektorin edustajiin. Erilaiset vertaistukiyhdistykset käyvät siellä esittelemässä toimintaansa, ja vievät asiakkaan vaikka paikan päälle tutustumaan.

Mutta kaikkea ei voi euroissa mitata. Oikea hoito tuottaa tyytyväisyyttä.

”Asiakkaan elämä muuttuu mielekkääksi. Hän kokee, että tällä yhteiskunnalla on vielä jotakin annettavaa hänelle, ja hän tuntee olevansa turvassa”, Aahos sanoo.

Minna Tarvainen

Vuoden mielenterveyspalkinto nuorisopoliisille

Mielenterveysseura jakoi 10. lokakuuta vietettävän Maailman mielenterveyspäivän yhteydessä jokavuotisen mielenterveyspalkinnon. Palkinto luovutettiin Helsingin nuorisopoliisin päällikkö **Timo Heikkoselle** ja hänen kauttaan koko maan nuorisopoliisille.

Myöntämisperusteena on varsinaisen mielenterveystyön ulkopuolella tapahtunut henkistä hyvinvointia edistävä toiminta. Tämänvuotisen palkinnon yhteydessä seura haluaa kiittää nuorisopoliisia.

Ylikonstaapeli Timo Heikkonen on toiminut Helsingin poliisilaitoksella nuorisopoliisissa vuodesta 1975.

Helsingin nuorisopoliisi on vuodesta 1971 tehnyt työtä esikoulussa, peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Nuorisopoliisin työ on ehkäisevää toimintaa. Tavoitteena on luoda lapsiin ja nuoriin myönteinen kontakti, josta voi olla hyötyä nuorten varttuessa aikuiseksi.

Timo Heikkonen on kiinnostunut mielenterveyskysymyksistä ja siitä, että koululaiset saavat aikuisilta vastauksia elämänsä tärkeisiin kysymyksiin.

”Tärkeintä on kertoa lapsille ja nuorille, että aina löytyy aikuinen, joka voi auttaa, jos omat vanhemmat eivät jaksaisi tai kykene olemaan tukena. Tärkeää on kertoa myös, mistä saa apua niin nuorille kuin tarvittaessa vanhemmille, sil-

Mielenterveyspalkinnon vastaanottanut Timo Heikkonen haluaa tukea työssään ongelmanuoria.

lä ei ole mitenkään harvinaista, että lapset joutuvat huolehtimaan perheessä tällaisistakin asioista.”

Heikkonen puhuu lasten ja nuorten puolesta: meillä on hyvä nuorisio; suurimmalla osalla asiat ovat kunnossa. Hän ei halua syyttää mitään nuoria, joilla on vaikeuksia, vaan kehottaa miettimään taustatekijöitä, joiden vuoksi nuoret ovat ajautuneet ongelmiin.

”Ikävintä nuorisopoliisin työssä on kohdata nuoria, joilla on monenlaisia ihmissuhde-, päihde- ja mielenterveysongelmia ja kaikki tuntuu kaatuvan päälle niin, ettei mikään taho enää pysty auttamaan. Mutta aina on myös iloisia poikkeuksia, kun vielä jostain löytyy eväät nuoren elämään alkuun saattamiseksi.” □

Arja Tuomi

Loukattu kunnia

Olin seuraamassa kiintoisaa oikeudenkäyntiä. Paikalla oli myös toimittaja ja kaikkien tuntema psykologi ”Velto” Virtanen. ”Ammatillisesta mielenkiinnosta”, hän kuului selittävän paikalla oloaan. Samasta syystä olin siellä minäkin.

Nuori nainen oli haastanut isänsä ikäisen, kokeneen ja työpaikallaan hyvin pidetyn lääkärin oikeuteen kunnianloukkauksesta. Lääkäri oli soittanut naiselle psykenlääkeresepin samaan apteekkiin, jossa nainen oli ollut työssä.

Nainen oli potilaana ollessaan tehnyt lääkäristä useita valituksia ja kanteluita. Vaivat olivat kyllä parantuneet, mutta silti hän oli valittanut ja kannellut. Lääkäri oli kokenut kantelut itseensä kohdistuvana kiusaamisena, savustamisenakin. Ja lopulta – huonona päivänään – hän oli tehnyt naiselle diagnoosin riidanhaluna ilmenevästä vainoharhaisuudesta, kverulatiivisesta paranoiaasta, ja määrännyt sen mukaisen lääkityksen. Potilaan tietämättä.

Tunsin lääkärin kohtaan sympatiaa, mutta myös nuori nainen herätti minussa myötätuntoa. Muistin omia työtilanteitani, joissa psykikisesti oireileva asiakas oli loukkaantunut, kun olin varovasti ottanut puheeksi mielenterveyden ja lääkärin puheilla käymisen. Kunnianloukkauksyytteitä en ole kuitenkaan saanut. Ehkä siksi, että minulta puuttuu lääkärin asiantuntijavalta tehdä sairauksia koskevia diagnooseja. Hyviä asiakassuhteita on kuitenkin mennyt pilalle, kuin takalukkoon. Asiakkaat ovat saattaneet mieluummin elää kurjuudessa kuin tulla sosiaalitoimistoon, jossa heitä – tai peräti heidän kunniansa – on loukattu mielenterveyspuheilla.

Mikä tässä oikeustapauksessa näytti ”kverulantin paranoian” oireilta, saattoi olla myös transferenssin seurausta ja ilman isää kasvaneen tai liian vähän tältä huomiota saaneen nuoren naisen ristiriitaista riippuvuutta lääkäristään, isänkaipuuta, huomionkaipuutakin. Hän selitti oikeudelle – vähän epärealistisesti – pelkäävänsä lääkärin voivan jonakin päivänä seisoa hänen ovensa takana. Oliko se pelko vai salainen toive? Tai oliko hän vihainen riippuvuudestaan ja halusi rangaista kohdetta?

Jatkuvasti valittavat, kantelevat ja rikosilmoituksia tekevät ihmiset ovat asiakaskunnan käenpoikia. Kysyin erältä mieheltä, miksi hän aina valitti ja kanteli minusta ja päätöksistäni. ”Kiusaa se on pienikin kiusa”, hän vastasi hymyillen. Toinen taas, jonka tyytymättömyydenilmaukset olivat olleet oikeaa ilkeyksien taidetta, kertoi vuosia myöhemmin, että hän oli pitänyt minusta ”enemmän kuin kenestäkään toisesta”. Että semmoista rakkautta.

”On pelottavaa ajatella, että on kunnianloukkaus, jos potilas saa psykenlääkkeitä”, kommentoi ”Velto” Virtanen oikeudenkäynnin väliajalla, vaikka toisaalta katsoikin, että psykenlääkkeitä käytetään yleensä aivan liikaa.

Vaikka nuoren naisen saaman diagnoosin oikeellisuutta ei oikeudessa pystytty eikä ehkä pyrittykään kiistämään, oikeus rapsautti lääkärille sakot ”kunnianloukkauksesta” ja maksamaan uhrille ”henkistä kärsimystä”. Jäin mieleissäni kysymään, oliko tuomio sittenkään oikea. Tai onko kärjäsäli oikea paikka käsitellä tällaisia tilanteita. Sillä aivan normaaliahan ei nuoren naisen käytös ollut lääkäriään kohtaan ollut. □

Kriisien solmut selviävät myös verkossa

FOTOREIMAGEBANK

Klik! Verkkokriisikeskus Tukinet aukeaa klikkauksella ajasta ja paikasta riippumatta.

Tukihenkilö käynnistää tietokoneensa Mielenterveysseuran kriisikeskuksessa ja klikkaa auki Tukinettiin tulleita viestejä. ”Mulla on paha olla” ja ”Auttakaa mua!” voivat olla vuorosanoja, joilla asiakkaan ja tukihenkilön välinen dialogi verkossa alkaa.

Tukinet on ollut käytössä kolme ja puoli vuotta, ja viestejä on kulkenut tuhansittain. Nyt voidaan sanoa, että avuntarvisijat ilmaisevat netissä samaa hätää kuin kriisipuhelimessa tai kasvokkain.

”Suurimmalle osalle Tukinetin asiakkaista on tullut elämään yllättävä kriisi, ihan niin kuin kriisikeskuksessakin. On omaisten kuolemisia ja sairastumisia, eroja ja parisuhdevaikeuksia”, kertoo Vammalan-Huittisten seudun Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja **Eeva Suonpää**, joka on ollut suunnittelemassa palvelua alusta lähtien.

Sama palvelu eri pakettissa

Tukinet on yksinkertaisesti kriisikeskus nettissä. Asiakkaille on haluttu tarjota uusi tapa selvittää elämänsä solmuja. Yksi haluaa asioida puhelimitse, toinen pääsee paikan päälle, ja kolmannelle sopii netti.

Palvelulle on ollut tilausta. Käyttäjien määrä on tuplaantunut joka vuosi. Sivuvierailuja Tukinetissä on nykyisin noin 13 000 kuukaudessa. Toiminnan laajentuessa mukaan on tullut kriisikeskuksia ympäri maan. Tällä hetkellä verkkoapua tarjotaan Vammalan lisäksi seitsemältä paikakunnalta. Rahoittajana on Raha-automaattiyhdistys.

Toimintaperiaatteet eivät eroa muiden Mielenterveysseuran kriisikeskusten tarjoamien palveluiden filosofiasta. ”Noudattamme kriisityön yleisiä ohjeistuksia. Emme tarjoa pitkäkestoisia terapioita. Jos asiakas tarvitsee psykiatrasta hoitoa tai pariskunta perheneuvolaa, pyrimme ohjaamaan niiden piiriin. Kriisityö on aina kriisityötä”, Suonpää sanoo.

Tietoturvaan on myös kiinnitetty huomiota

alusta lähtien, jotta asiakkaan ja tukihenkilön käymät yksityiset keskustelut pysyvät vain heidän välisinään. Viestit eivät kulje sähköpostina vaan SSL-suojatussa verkossa.

”Asiakkaille haluttiin antaa myös mahdollisuus asioida nimettömänä ja asuinpaikkaansa ilmoittamatta. Nämä ovat kriisikeskuksen periaatteita muutenkin. Järjestelmämme mahdollistaa tämän”, Tukinetin toinen alkuunpanija, yhteyshenkilö **Kari Kandell** sanoo.

Netin tapojen mukaisesti sekä asiakkaat että tukihenkilöt esiintyvät keskusteluissa

nimimerkeillä. Rekisteröityjä nimimerkkejä on viitisentuhatta.

Asiantuntijoita, vapaaehtoisia ja vertaistukea

Tukinet tarjoaa neljänlaista palvelua. Sieltä voi hakea henkilökohtaista kriisiapua, jolloin asiakas on tekemisissä vain yhden ja saman tukihenkilön kanssa. Yleensä vastauksen saa viiden päivän sisällä. Tiistaisin ja torstaisin keskustelua voi käydä kahden tunnin ajan myös reaaliajassa – sillä varauksella että oma tukihenkilö on koneen ääressä.

MINNA TARVAINEN

Kari Kandell, Eeva Suonpää ja Hanneli Nieminen kertovat, että asiakkaan ja tukihenkilön välille voi syntyä luottamuksellinen suhde myös verkossa.

Keskusteluryhmissä asiakkaat kirjoittavat vapaasti erilaisista aihepiireistä. Täysin isännätöntä jutustelua ei Tukinetissä kuitenkaan ole. Mielenterveysseuran tukihenkilöt osallistuvat keskusteluihin luotsataksien kirjoittelun suuntaa ja antaakseen neuvoja. Asiattomia viestejä ei Tukinetissä juuri näe.

Keväällä pyörähti käyntiin ensimmäinen suljettu ryhmä, johon pääsi mukaan kahdeksan mielenterveyspotilaan läheistä. Ryhmä itsemurhan tehneiden omaisille alkaa vuodenvaihteen tienoissa. Suljetut ryhmät ovat osallistujamäärältään ja kestoaltaan rajoitettuja, noin kahden kuukauden mittaisia tiiviitä jaksoja. Pienessä ryhmässä keskustelua on mahdollista syventää ja päästä alueille, joihin avoimilla keskustelupalstoilla ei uskallettaisi tarttua.

Suljettuihin ryhmiin osallistuu Mielenterveysseuran omien työntekijöiden ohella asiantuntijoita muista järjestöistä.

Keskustelujen lisäksi Tukinetistä löytyy palveluhaku, josta voi hakea erilaisten mielenterveys- ja auttamispalvelujen puhelinnumeroita, osoitteita ja nettiosoitteita. Haettavana ovat noin 250 palvelun yhteystiedot ympäri Suomen.

Kaikki työntekijät, niin vapaaehtoiset kuin Mielenterveysseuran työntekijät, esiintyvät palstalla tukihenkilön tittelillä. Henkilökohtaista verkkokriisiapua antavat kuitenkin vain ammatilliset kriisityöntekijät, joilla on mielenterveys- tai sosiaalialan koulutus ja osalla myös terapiakoulutus. Vapaaehtoiset tukihenkilöt osallistuvat ryhmäkeskusteluihin. Yhteensä tukihenkilöitä on 55, joista 15 on vapaaehtoisia ja 40 työntekijöitä.

”Tukinetistä löytyy vertaistukea, vapaaehtoistukea ja ammatillista tukea. Siellä toteutuu hyvin Mielenterveysseuran ammatillisen ja vapaaehtoistyön välinen yhteistyön perinne”, Suonpää sanoo.

Omasta kriisistään selvinnyt siirtyy usein tarjoamaan vertaistukea muille ongelmien kanssa painiville. Tukinetin ryhmäkeskustelupalstalla voi auttaa toisia kriisiin joutuneita ilman titteleitä ja pätevyysvaatimuksia.

Odottamattomia vieraita

Kun verkkopalvelua pistettiin pystyyn, oletivat työntekijät saavansa asiakkaiksi Pohjois-Suomessa asuvia, liikuntavammaisia ja omalla paikkakunnallaan merkittävässä asemassa olevia. Toisin sanoen he odottivat viestejä niiltä, joiden on vaikea mennä hakemaan apua mielenterveysongelmiinsa oman alueensa palvelupisteistä. Myös nuorten olisi voinut kuvitella kirjoittavan palstoilla muita enemmän, sillä he käyttävät nettiä muutenkin paljon.

Kokemus on osoittanut, että kaikki edellä mainitut ryhmät kyllä käyttävät Tukinetiä. Yllättäen suuri osa käyttäjistä on kuitenkin Etelä-Suomessa asuvia keski-ikäisiä naisia.

Toisena yllätyksenä ovat pompahtaneet pintaan tukea tarvitsevat, ulkomailla asuvat suomalaiset.

”Heille tämä on ainoa tapa saada kriisiapua omalla kielellä. EU-työntekijät, vaihto-oppilaat, ulkomaille avioliittoon menneet ovat ihmisiä, jotka elävät ulkomailla aivan toisenlaisissa olosuhteissa. Heistä monet, esimerkiksi sotilaita ja toimittajia joutuvat työtehtävissään vaarallisiinkin tilanteisiin”, Suonpää kertoo.

Asiakkaiden vierailuajatkin ovat olleet muuta kuin alussa odotettiin. Ihmiset eivät kirjoita mielensä peikoista yön pimeinä tunteina, vaan suurin osa viesteistä tulee kirkkaimman päivän aikaan kello 12-17 välillä. Vaikuttaa siis siltä, että kaikkien kotien pöydillä eivät notku tietokoneet. Ihmiset ovat verkkoyhteydessä työpaikoiltaan, kouluista ja kirjastoista.

Oikeita kriisejä ja aitoja ihmisiä

Odottamatonta on ollut myös se, että asiakkaat todella tuovat kriisinsä Tukinetiin eivätkä vain kysele neuvoja. Verkolle tyypillisiä ovat kysymys-vastaus -palstat, joissa asiantuntijoilta voi pyytää ohjeita. Tällaiseksi lääkäripalstan tyypiseksi neuvontasivustoksi Tukinetinkin ajateltiin muodostuvan, mutta siitä tuli erilainen palvelu.

”Meillä otetaan ihminen ja hänen asiansa syvempään käsittelyyn. Niin me saamme mahdollisuuden pitempiaikaiseen keskusteluun ja saavutamme luottamuksen”, Kandell sanoo.

Tukihenkilönä toimiva projektityöntekijä **Hanneli Nieminen** huomauttaa, että ihmisen voi kohdata netissä lähes samoin kuin kasvokkain ollessa. Tosin verkossa viestit kulkevat hitaammin eikä sanojen merkitystä pääse heti tarkentamaan. Ilmeet ja äänensävytkin puuttuvat. Silti eroista huolimatta vuorovaikutukseen liittyy samoja elementtejä.

”Kun viesti tulee, minun ensimmäinen työni on luoda yhteys tähän ihmiseen, jota en näe. Ei ole olemassa kaavamaista vastausta, miten se tehdään. Yritän kuulla, mitä kirjoittaja viestittää, mitä hän yrittää sanoa. Mietin, mitä minä haluan hänelle sanoa. Kirjoittaessa täytyy ottaa huomioon se, että tekstiin tulee mukaan välittäminen ja kuuleminen.”

Verkkokriisityö on työntekijälle vaativaa, koska asiakkaat paljastavat harvoin todellisen ongelmansa ja yhteydenottonsa syyn ensimmäisessä viestissään. Suonpää arve-

lee, että he testaavat näin palvelun luotettavuutta.

Joku kysyy ensimmäisellä kerralla neuvoa masentuneen tuttavansa puolesta. Usein viestin takaa paljastuu ihminen, joka on itse depressiivinen. Toinen heittää epämääräisen ”mulla on paha olla” -viestin, joka voi kätkeä sisäänsä hyvinkin monenlaisia ongelmia. Jokaista viestinlähettäjä on osattava lähestyä.

Tukinetissä tukihenkilöiden vastaamista helpottaa se, että kriisikeskuksessa on käytössä useiden eri ammattiryhmien tieto-taito. He voivat konsultoida toisiaan myös verkko välityksellä. Tukihenkilöillä on oma palvelunsa, johon asiakkaat eivät pääse.

Ei kuulu meille?

Tukinetissä ihmiset uskaltavat kirjoittaa niistäkin asioista, joista he ovat vaienneet pitkään. Sellaisia ovat vanhat insestikokemukset ja vuosien takaiset perheväkivallan aiheuttamat traumat. Näistä ihmiset puhuvat harvoin arjen keskellä.

”Kynnys on niin paljon matalampi kirjoittaa tänne, kuin soittaa auttamispisteeseen tai varata aika siksi, että minulle on sattunut tällaista 30 vuotta sitten. Vanhoista traumaista kerrotaan netissä enemmän kuin asiakasvastaanotoilla”, Suonpää kertoo.

Joskus netti rohkaisee kirjoittamaan myös sellaisista vaikeista asioista, joihin verkkopalvelu ei voi varsinaisesti tarjota apua. Verkkopaapu ei toimi esimerkiksi akuutissa itse-tuho- tai väkivaltilanteessa, sillä vastauksen saaminen saattaa viedä viisi päivää. Toki tällaiset viestit pyritään poimimaan vastauslistalle ensimmäisiksi, mutta hätäviestit eivät aina erotu otsikkonsa perusteella muista.

Tukea verkkokriisikeskus kuitenkin aina tarjoaa, vaikka ongelmaa ei verkossa voisi selvittääkään. Verkkokriisikeskus ei voi vastata esimerkiksi itsensä viiltelystä kertovalle nuorelle, että tämä asia ei nyt kuulu meille.

”Viiltely saattaa olla nuorelle ongelma, josta hän ei uskalla puhua kenenkään kanssa. Netti voi olla väylä, johon hän uskaltaa kirjoittaa. Silloin tavoitteena on saada nuori ymmärtämään, että tämä ei ole vain meidän kahdenvälinen juttu, vaan hänen täytyy mennä puhumaan ongelmistaan jollekin aikuiselle. Näin nämäkin tilanteet ovat lähteneet aukeamaan”, Nieminen kertoo.

Minna Tarvainen

Lisätietoja:

www.tukinet.net ja www.apua.info

Uusi tapa auttaa miestä

Miesten kriisikeskukseen otetaan tavallisesti yhteyttä avioerotilanteissa. Näissä tilanteissa mies usein vetäytyy sosiaalisista kontakteista ja jää yksin lääkiten pahaan oloaan päihteillä.

Miehelle perhe on hyvin tärkeä ja hän pitää siitä kiinni keinollilla hyvänsä. ”Miehet ovat motivoituneita tekemään töitä tilanteen korjaamiseksi, mutta tarvitsevat oman paikan, jossa he kokevat tulevansa kuulluiksi ja ymmärretyiksi”, sanoo vajaan vuoden toiminnassa olleen Miesten kriisikeskuksen projektipäällikkö **Jussi Pulli**.

Miesten kriisikeskuksessa on käynyt kymmenen ensimmäisen toimintakuukauden aikana 650 miestä hakemassa henkilökohtaista apua ongelmiinsa. Miesten kokemukset ovat tuoneet selkeästi esille, ettei heidän näkökantansa ole kuunneltu tai ymmärretty sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Tämä on nostattanut miehissä katkeruutta ja korottanut entisestään kynnystä avun hakemiseen.

Naisten ja lasten lähtökohdista rakenteissa palveluissa miehet ovat jääneet takalalle. Miehet ovat alkaneet vaatia itselleen palveluita, jotka on suunniteltu heidän lähtökohdistaan ja heidän tarpeilleen. Tätä varten perustettiin Helsinkiin Miesten kriisikeskus.

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut vuosien saatossa, ja miehiin kohdistuvat vaatimukset ovat lisääntyneet. Työelämän paineet sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen luovat jaksamiselle uusia vaatimuksia. Miehet ovat havahtuneet siihen, että aikaisemmin tehonneet keinot eivät enää riitä, ja uusia keinoja on löydettävä.

Kriisikeskuksessa luodaan matalakynnyksistä, joustavaa, liikkuvaa ja ehkäisevää mallia miesten kriisien kohtaamiseen. Mallin avulla omista tunteista ja kokemuksista puhuminen tulee helpommaksi.

”Omista ongelmista puhuminen on tunnetusti miehille vaikeampaa kuin naisille ja vastoinikäymisten kohdatessa miehet jäävätkin helposti yksin”, Pulli sanoo.

Parisuhde, isyys ja työelämän paineet aiheuttavat ongelmia

Kriisikeskukseen on tullut 470 yhteydenottoa lokakuun loppuun mennessä. Yhteyttä ovat ottaneet miehet, avo- tai aviovaimot, miehen äidit ja siskot, viranomaiset ja ystävät.

Tärkeimpänä yhteydenoton syynä on ollut avioero, väkivalta tekijänä tai uhrina, päihdeongelmat, työhön liittyvät ongelmat tai parisuhdeongelmat.

Miesten kriisikeskuksen henkilökunta vasemmalta: Sirpa Hopiavuori, Veli Matti Husso, projektipäällikkö Jussi Pulli, Antti Palmu ja Taru Pihlaja. Kaikilla työntekijöillä on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattitutkinto sekä terapiakoulutuksia.

”Isyys on miehille usein mullistava kokemus, ja tämä on näkynyt myös meillä selvästi. Miehet pohtivat omaa isä-poika -suhdettaan ja peilaavat isäksi tulemistaan siihen. Monille isäksi tuleminen nostaa esiin pelkoja ja epävarmuutta. Pohditaan, pystynkö olemaan hyvä isä lapselleni”, Jussi Pulli kertoo.

Naisten henkinen ja fyysinenkin väkivalta miestä kohtaan on lisääntynyt yhteydenoton syynä. Naisen väkivalta on miehelle hyvin hämmäntävä kokemus, ja siitä on vaikea puhua ammattiauttajankaan kanssa.

Työelämän paineet luovat omat ongelmansa. Kysellään, kuinka sovitaa pitkät työpäivät ja perhe-elämä yhteen. ”Tämä näkyy varsinkin yrittäjien piirissä. Näissä tilanteissa parisuhteissa tulee usein riitoja, jotka jäävät ratkaisematta. Seuraavissa ristiriitatilanteissa vanhat kaunat nostetaan esille.

Miehen on tällöin vaikea keskustella rakentavasti. Hän saattaa poistua paikalta tai uhata keskeyttää keskustelun, joskus myös väkivalloin”, Pulli sanoo.

Avun hakeminen tehty helpoksi

Miesten kriisikeskuksen yhtenä toiminta-ajatuksena on tehdä avun hakeminen miehille mahdollisimman helpoksi. Mies voi halutessaan esiintyä nimettömänä, palvelu on maksutonta, ja se ei ole sidottu asuinpaikkaan. Miehet tulevat keskuksen oman yhteydenoton perusteella eikä lähetettä tarvita. He saavat tiedon keskukselta muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä, puhelintiedustelusta ja Internetistä.

”Kun mies tulee ensimmäiselle käynnille, hän on ylittänyt ison kynnyksen. Monet miehet ovatkin kertoneet harkinnensa yh-

Miesten kriisikeskus

Miesten kriisikeskus on Raha-auto-
maattiyhdistyksen rahoittama ja Ensi- ja
turvakotien liiton koordinoima kehittä-
mishanke (2002-2006). Hankkeessa ovat muka-
na myös Suomen Mielenterveysseura, A-klinik-
kasäätiö ja Y-säätiö.

Miesten kriisikeskus alkoi vastaanottaa asiak-
kaita tämän vuoden alussa. Kaksi ensimmäistä
toimintavuotta ovat pilottijaksoa, jonka aikana
kartoitetaan sitä, minkälaisissa ongelmissa mie-
het apua hakevat. Marraskuussa 2004 julkaistaan
väliraportti, jonka jälkeen arvioidaan, tarviiko
toimintamallia kehittää edelleen.

Miesten kriisikeskuksessa työskentelee pro-

jektipäällikkö ja neljä projektityöntekijää. Kaikil-
la on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattitut-
kinto ja osalla työntekijöistä on myös psykote-
rapiakoulutus.

Miesten kriisikeskus toimii pääkaupunkiseu-
dulla, mutta keskuksen on ottanut yhteyttä mie-
hiä ympäri Suomen, mikä osaltaan kertoo toi-
minnan tarpeellisuudesta.

*Miesten kriisikeskus on avoinna maanantaista
torstaihin klo 9-19 ja perjantaisin klo 9-16.
Osoite:*

*Lönnrotinkatu 35 D 55, 00180 Helsinki
puh. (09) 6129370*

Tutkimustietoa kriisikokemuksista ja auttamiskeinoista

Miesten kriisikeskus -hanke tuottaa tutki-
muksellista tietoa miesten kriisikokemuk-
sista ja siitä, minkälaiset auttamiskeinot ovat
erityisesti miehille sopivia. Miesten kriisi-
keskuksen toimintaa arvioi Turun sosiaali-
politiikan laitokselta valtiotieteiden tohto-
ri **Leo Nyqvist**.

”Miesten kriisikeskuksessa on kerätty en-
simmäisestä asiakkaasta alkaen tutkimus-
tietoa, jota hyödynnetään väliraportissa syk-
syllä 2004. Jatkuvaa palautetta saadaan
myös arviointisoihtoista, joita tehdään asiak-
kaille kolmen kuukauden kuluttua käyntien
loppumisesta. Miehiltä kysytään tietysti
suostumus soittoon”, Pulli sanoo.

Miesten kriisikeskus on kehittänyt oman
työn avuksi erityisen tilasto-ohjelman, jon-
ka avulla saadaan tarkkaa tietoa siitä, min-
kälaisissa kriiseissä miehet kamppailevat. Li-
säksi kriisikeskus on avannut omat Internet-
sivut osoitteeseen www.miestenkriisikeskus.net, minkä toivotaan osaltaan helpotta-
van asiakkaiden yhteydenottoa.

Mikko Savelainen

teydenottoa pitkään, eikä päätös ole ollut
helppo”, Pulli sanoo.

Kriisityö alkaa ensimmäisestä puhelin-
keskustelusta, jossa kartoitetaan miehen til-
anne. Keskustelussa saadaan luottamus ja
motivaatio heräämään. miestä rohkaistaan
puhumaan omasta tilanteestaan.

”Kokemus on osoittanut, että miehet pu-
huvat paljon omista tunnekokemuksistaan.
Väite, että suomalainen mies ei puhu, on
menneen talven lumia”, Pulli sanoo.

Miehet eivät odota avun saantia pitkään

Ensimmäiselle käynnille varataan aikaa puo-
litoista tuntia. Käynnillä miestä on vastassa
pääsääntöisesti nainen ja mies työparina.
Miehelle kerrotaan jo puhelimesta tästä toi-
mintatavasta. Jos mies ehdottomasti haluaa
keskustella ainoastaan miestyöntekijöiden
kanssa, sekin on mahdollista.

Kriisikeskuksessa tavataan myös miehen
avo- tai aviopuolisoa ja tarvittaessa koko
perhettä, mikäli tämä tukee miehen selviy-
tymistä kriisitilanteesta.

Keskuksessa ei tarjota pitkää terapiaa,
vaan siellä vastataan akuuteihin kriisitil-
anteisiin. Aika pyritään varaamaan mah-
dollisimman nopeasti, eli noin viikon sisään
ensimmäisestä puhelinkeskustelusta. Ko-
kemus on osoittanut, että miehet eivät odo-
ta avun saamista pitkään, vaan hakevat omia
ratkaisujaan. Yleensä niihin liittyy päihtei-
den käyttöä ahdistusta helpottamaan.

”Mies käy keskuksessa kriisikäynnillä yh-
destä viiteen kertaa, joiden jälkeen arvioi-
daan jatkohoidon tarve yhdessä työnteki-
jän kanssa. Jos väkivaltaisuus tulee selkeäs-
ti esiin, mies ohjataan saattaen Jussi-työ-
hön. Jos päihdeongelma vaatii päihdehuol-
lon asiantuntemusta, motivoidaan miestä
hakeutumaan A-klinikalle”, Pulli sanoo.

Miesten palaute rohkaisevaa

Miesten kriisikeskuksen asiakkaiden keski-
ikä on 35-47 vuotta. Sosioekonomiselta ase-
maltaan miehet jakautuvat hyvin laajasti –
joukossa on työntekijöitä, yrittäjiä, ylempiä
toimihenkilöitä sekä opiskelijoita ja työttö-
miä.

”Asiakkaiden palaute on ollut rohkaise-
vaa, ja tulokset tehdystä kriisityöstä alkavat
näkyä. Miehet ovat kokeneet tapaamiset
nais-mies -työparin kanssa hyviksi, koska
tällöin miehellä on ollut mahdollisuus kys-
yä ulkopuolisen naisen mielipidettä asi-
aan. Monille miehille on itsessään merkit-
tävää, että häntä on vastassa kaksi työntekijää”, Pulli kertoo.

Ensimmäisen toimintavuoden aikana krii-
sikeskuksessa lähestytään tuhannen käyn-
nin rajaa, mikä on hyvä saavutus ja kertoo
palvelun tulleen tarpeeseen.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ja Me Itse -yhdistys järjestävät

Kehitysvammapalvelujen hyvät käytännöt -seminaarin

Hotelli Rosendahlissa Tampereella
26.-27.3.2004

Seminaarissa välitetään tietoa hyvistä kokemuksista ja hyvistä toimintamal-
leista, jotka perustuvat kehitysvammaisten ja heidän perheidensä tarpeisiin ja
asiakaslähtöisyyteen. Seminaarissa ovat edustettuina mm. seuraavat teemat:
asuminen, työ, päivätoiminta, perheiden tukeminen, koulutus, varhaiskasvatus,
vapaa-aika, vertaistuki ja kuntoutus.

Seminaari on kohdennettu vammaisille ihmisille ja heidän läheisilleen,
sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstölle, viranomaisille, luottamus-
henkilöille, opiskelijoille ja kaikille, joita hyvät käytännöt kiinnostavat.

Ohjelma valmistuu joulukuun 2003 alussa ja sitä on tilattavissa Tukiliitosta,
puh. (03) 2403 304/ Marjatta Vuoristo.

ETSINTÄKUULUTUS!

Olisiko Sinulla vinkkiä hyvistä palveluista, tukitoimista tai toimintamal-
leista? Tulisiko oma yhteisösi/yksikkösi esittelemään toimintaansa seminaari-
me?

Järjestämme seminaarin yhteydessä posterinäyttelyn, johon etsimme esityk-
siä innovatiivisista, inklusiivisista ja asiakaslähtöisistä kehitysvammaisten ja
heidän läheistensä hyvinvointia edistävästä ratkaisusta, joita voidaan sadettaa
laajemmallekin maahamme.

Ruutia ei kannata tuhata ja keksiä pyörää toista kertaa. Pistetään hyvät
käytännöt kiertoon!

Lisätiedot: Suunnittelija Jukka Kaukola
puh. (03) 2403 212, sähköposti jukka.kaukola@kvtfi

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, Pinninkatu 51 33100 Tampere
puhelin (03) 2403 111, faksi (03) 2227 994, kotisivu www.kvtfi

Keravalla kehitetään työllisyysyksikön toimintaa ennakoarvioinnilla

Ennakoarvioinnissa visioidaan tulevaisuuden kehityskulkuja, tunnistetaan haasteita ja mahdollisuuksia sekä kuvataan, mitä erilaiset voimavarojen ja toimintatapojen järjestämismallit aiheuttavat asiakkaille, työllisyysyksikölle ja yhteiskunnalle.

Voimmeko palvelua yhä laajempaa asiakaskuntaa? Miten tehostamme työtämme ja parannamme sen vaikuttavuutta? Miten löydämme työhön uusia ideoita ja saavutamme jotain enemmän kuin sen, mikä on jo olemassa? Näitä asioita pohtivat Keravan työllisyysyksikön toimintaa kehittäneen työryhmän jäsenet keväällä 2003 työryhmän ensimmäisessä tapauksessa.

Keravan kaupungin työllisyysyksikkö hoitaa kaupungin tukityöllistämiseen, työharjoitteluihin ja -kokeiluihin liittyviä asioita. Lisäksi se vastaa kuntoututtavan työtoiminnan järjestämisestä.

Työllisyysyksikön palvelujen piiriin ohjataan pääsääntöisesti työvoimatoimiston tai sosiaaliviraston kautta.

”Työllisyysyksikkö jatkaa työvoimatoimiston ideaa. Työvoimatoimisto hoitaa erityistyöllistämistä tiettyyn rajaan asti, sitten työllisyysyksikkö astuu remmiin. Meille ohjataan asiakkaat, jotka tarvitsevat intensiivisempää tukea ja vierellä kulkemista”, kertoo työllisyysyksikön päällikkö **Marjo Sormunen**.

Työllisyysyksikkö kehitti keväällä 2003 aikana toimintaansa ennakoarvioinnin avulla. Työllisyystilanne on Keravalla hyvä, työttömyysprosentti on Suomen alhaisimpia (5 %).

”Koska työllisyys näyttää olevan nyt hoidossa, asia jää helposti taka-alalle. Työllisyyteen pitäisi kuitenkin kiinnittää jatkuvasti huomiota, että vältetään jälkikäteiseltä remontilta. Nyt voidaan varautua asioihin ja miettiä työllistämisen rakenteita,” toteaa Keravan kaupungin

Keravan työllisyysyksikön kehittämistä pohtinut työryhmä: Marjo Sormunen, Arja Rantanen, Airi Reen ja Pekka Heinonen.

terveyskeskuspsykologi **Pekka Heinonen**.

Hän toimii myös Terve Kunta -verkoston yhdyshenkilönä Keravalla. Terve kunta -verkoston toimintaa Keravalla toteutetaan ehkäisevän työn toimikunnan kautta.

Ehkäisevän työn toimikunta on monialainen ja se koostuu luottamushenkilöistä ja johtavista viranhaltijoista. Sen tehtävänä on koordinoita hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä Keravalla. Ehkäisevän työn toimikunnan sihteeri **Arja Rantanen** tuo esille eri toimijoiden väliset yhteydet:

”Eri toimijat tarvitsevat toisiaan. Esimerkiksi työvoimatoimiston, sosiaalihuollon ja työllisyysyksikön toiminnat ovat toisiaan täydentäviä. Jos työllisyysyksikön toiminta ei pelaa, kustannukset siirtyvät muiden kannettavaksi.”

Puuttumisen pohdintaa ja perusteluja toiminnan muutoksiin

”Mikä merkitys työllisyysyksikön toiminnalla on asiakkaittemme elämälle, toimeentulolle, perheelle, nuorille ja lapsille?” työllisyyskoordinaattori **Airi Reen** kysyi ennakoarvioinnin aluksi.

Onko välitön mielihyvä ja rajoittamaton itsemääräämisoikeus asiakkaan etu, vai tarvitaanko asioihin puuttumista, vaikka asiakas ei sitä haluaisikaan? Tästä päästiin syvällisinkin pohdintoihin puuttumisen tasosta, lempeydestä tai tiukkuudesta.

Työryhmässä nähtiin tarvetta oman toiminnan tarkistamiselle ja muuttamiselle, sillä ”hyvänkin työyksikön toiminta vanhenee yhteiskunnan muutosten myötä”. Vaihtoehtoisia malleja toiminnan organisoinnille pohdittiin työryhmäläisten päivittäises-

sä työssä saamien kokemusten eli hiljaisen tiedon pohjalta.

Varautumista ja vaikuttamista ennakoarvioinnin avulla

Ennakoarvioinnissa tunnistettiin yhteiskunnan muutosten mukanaan tuomia haasteita ja mahdollisuuksia sekä visioitiin tulevaisuuden kehityskulkuja. Lisäksi kuvattiin millaisia vaikutuksia erilaiset voimavarojen ja toimintatapojen järjestämismallit aiheuttavat asiakkaille, työllisyysyksikölle ja yhteiskunnalle.

Ensimmäisessä osuudessa arvioitiin, kuinka työllisyysyksikön taloudellisten ja henkilöstövoimavarojen vähentäminen tai lisääminen vaikuttaa asiakasmääriin, annettaviin palveluihin sekä muiden hallinnonalojen kustannuksiin. Työryhmä kuvasi myös voimavarojen muutosten vaikutuksia asenteisiin ja arvoihin sekä esimerkiksi kau-

pungin imagoon työllisyysasioiden hoidossa.

Toisena ennakoarvioinnin kokonaisuutena työryhmä tarkasteli, miten vaihtoehdot toimintatavat vaikuttavat asiakaisiin ja heidän elämäntilanteeseensa, motivaatioonsa, itsetuntoonsa, toimeentuloonsa, terveydentilaansa ja perheenjäseniinsä. Nykyisen asiakasläh- töisen toimintamallin lisäksi vaihtoehtoina tuotiin esille kun- tauttavampi ja yksilöllisempi toimintamalli sekä työllistämiseen tähtäävä malli.

Ennakoarvioinnin loppuyh- teenvedossa todetaan, että työl- lisyyssyksikön voimavaroja lisää- mällä voitaisiin tukea entistä yksilöllisempien toimintatapojen käyttöönottoa. Tällöin asiakkaalle voidaan räätälöidä mahdollisim- man normaaleja työsuhteita. Asiakas pystyy hankkimaan toi- meentulonsa palkkatyöllään, eikä hänen tarvitse hakea enää toi- meentulotukea. Myös kunnan kannalta on edullisempää turva- ta ihmisen toimeentulo maksa- malla palkkaa, josta taas kunnal- le palautuu verotuloja.

Ennakoarvioinnin myötä nähtiin myös laajemman yh- teistyön tarve.

”Nykyiset yhteistyöfoorumit, kuten asiakasyhteistyöryhmä, ovat useimmiten asiakastasoista työtä varten”, Marjo Sormu- nen pohtii.

”Jatkossa tarvitaan myös laa- jempia rakenteita, joiden avul- la voidaan lisätä viranomaisten ja muiden toimijoiden välistä keskustelua.”

Siten voidaan havaita myös eri hallinnonalojen ratkaisujen yhteys toisiinsa. Nyt valmistu- nut ennakoarviointi voi toimia rakenteellisenä työkaluna, jonka avulla edistetään terveyttä ja hy- vinvointia monialaisesti.

Työllisyysyksikkö hyödynsi ennakoarviointia virastotasoi- sessa kehityskeskustelussa ja res- surssibudjetoinnissa. Keravan työllisyysyksikön tekemä en- nakoarviointi voi toimia sovel- lusmallina kunnille ja eri hallin- nonaloille oman toiminnan ke- hittämisestä. Ennakoarviointi on työllisyysyksikön tekemä avaus tulevaisuuden mahdolli- suuksista muille toimijoille.

**Tapani Kauppinen
Kirsi Nelimarkka**

Vappu Karjalainen & Tuukka Lahti

Yhteispalvelu on pitkän tähtäyksen verkostotyötä

Yöhallinnon, kuntien ja Kelan yhteispalvelukokeilu on uusi avaus yhteisen asiakaspalvelun ja verkostotyön kehittämisessä. Muutos asiakastyössä ja hallinnossa on suuri, ilmenee kokeilun väliarvioinnista.

Vaikeimmin työllistyvät kansalaiset ovat vuosikymmeniä olleet työhallinnon ja sosiaalitoimen välimaastossa. Toisaalta he ovat työvoimatoimiston työmarkkinatukea saavia asiakkaita, toisaalta osa on myös sosiaalitoimiston ja toimeentulo- tuen asiakkaita. Yhteisiä asiakkaita on 30–40 prosenttia. Monet asioivat lisäksi Kelassa, useat myös terveydenhuollossa ja muilla tahoilla.

Toistuvasti on keskusteltu, jop- pa kiistely siitä, minkä tahon asiakkaita näiden ihmisten pitäisi olla silloin, kun he eivät ole aktiivisesti hakeneet töitä pitkään aikaan. Kysymys ratkaistiin vuona 2001, kun työmarkkinatuki- uudistusta selvittänyt ryhmä esiti kaksivuotisen työhallinnon, kuntien ja Kelan yhteisen asiakaspalvelun kehittämiskokeilun käynnistämistä ja pitkäai- kaistyöttömien tilanteen hoitamista yhdessä. Poliittista yhteis- tahtoa löytyi, ja kaksivuotinen yhteis- palvelukokeilu käynnistyi 18 kaupungissa vuonna 2002.

Ratkaisu lähenee yleiseurooppalaista linjaa. Esimerkiksi Hollannissa, Isossa-Britannias- sa ja Norjassa on päädytty samantyyppiseen koordinoivaan ja yhteis- palvelulliseen ratkaisuun vaikeimmin työllistyvien palvelussa. Toimintapoliittiset mallit vaihtelevat, mutta työttömien yksilöllisen ja verkostomaisen palvelun eetos on sama. Yhteis- palvelulla pyritään palveluprosessiin, jonka lopputuloksena on tavalla tai toisella kestävä rat- kaisu asiakkaan elämässä.

Yhteispalvelu on verkosto- maisen palvelun koe. Onko ver- kostomainen palvelurakenne sektoroituneessa järjestelmässä mahdollinen? Millaista hyötyä asiakkaille yhteis- palvelusta on? Entä onko eri sektoreiden am- mattilaisilla valmiuksia työ- kennellä yhteisessä työpistees- sä osaamistaan asiakasläh- töisesti ja luovasti yhdistellen? Mi- ten yhteinen toimintapolitiikka ja johtaminen rakentuu? Näi- hin kysymyksiin on haettu vas- tauksia yhteis- palvelukokeilun valtakunnallisessa arvioinnissa.

Kyseessä on reaaliaikainen prosessiarviointi, jossa verkos- totyön kehittyneisyyttä evaluoi- daan tätä varten kehitetyillä ar- viointialoilla. Asiakasnäkö-

kulmaa selvitetään kyselyin, case- kuvauksin ja rekisteritiedoin. Väli- raportti valmistui kesällä 2003.

Uusia voimavaroja asiakaspalveluun

Asiakkaiden näkökulmasta työt- tömyyteen liittyvään asiointiin on tullut yhteis- palvelun myötä paljon uutta. Sosiaalityön ja ter- veydenhuollon tuominen työ- hallinnon palveluiden rinnalle on tehnyt asiointista entistä ko- konaisempaa.

Panostus palveluprosessin aloittamiseen ja sen ylläpitämi- seen on lisännyt työntekijän ja asiakkaan yhteydenpitoa. Akti- vointisuunnitelmien rakenta- misvaiheessa käynnit pisteessä

ovat olleet aikaisempaa tiheämpiä, mutta samalla asiakkaiden tarve asioida usealla ”luukulla” on vähentynyt.

Toisaalta tosiasiallisiin täyden palvelun pisteisiin ei ole yhteis- palvelussakaan päästy, sillä monissa niistä ei tehdä toimeentulo- luteripäätöksiä eikä Kelan työntekijä ole aina käytettävissä.

Yhteisvastaanotolla käyneille asiakkaille tehdyn tyytyväisyyskyselyn mukaan palvelu on otettu vastaan varsin myönteisesti. Noin 90 prosenttia palvelukokemuksiaan arvioineista asetti yhteis- palvelun sektoripalvelun edelle työttömyysasoidensa hoidossa. Tulokset ovat palvelumallin kannalta lupaavia, mutta pitkän aikavälin vaikuttavuustietoa kokeilusta saadaan vasta viiveellä lähivuosina. Kokeilun vaikuttavuutta arvioi Työelämän tutkimuskeskus.

Yhteis- palvelu voidaan nähdä eräänlaisena erityis- palveluna pitkäaikaistyöttömyyden vaikeissa tilanteissa ja yhteis- palvelupisteet näiden kysymysten paikallisina ja seudullisina osaamis- ja kehittämispaikkoina. Asiakkaiden keskuudessa yhteis- palvelulla on ainakin toistaiseksi hyvä imago. Sen säilyttäminen myös tulevaisuudessa on uuden palvelun kannalta elintärkeää.

Kohtaavat toimintakulttuurit

Yhteis- palvelupisteissä työskentelee työvoimaneuvojia, sosiaalityöntekijöitä, terveydenhoitajia, Kelan virkailijoita, työvalmentajia, palveluohjaajia ja velkaneuvojia. Sosiaalityöntekijän ja työvoimaneuvojan parivastaanotto, asiakaskohtaiset tiimit, verkostoyhteistyö ulkopuolisten tahojen kanssa ovat työntekijöiden perustyökaluja.

Arvioinnin mukaan työntekijöiden kokemukset ovat sekä myönteisiä että kielteisiä. Nyt on enemmän aikaa paneutua asiakkaiden tilanteisiin. On myös enemmän asiakas- palvelun työvälineitä ja mahdollisuuksia ratkaisuihin.

Toisaalta toimintakulttuurien jo aiemminkin tiedostettu erilaisuus on tullut työn arkeen. Hallinnolliset tavat toimia, suh-

de asiakkaaseen ja työn perimmäiset tavoitteet ovat yllättäneet erilaisuudellaan varsinkin työhallinnon ja sosiaalitoimen työntekijät. Yhteis- palvelutiimien haasteeksi on tullut näiden ristiriitojen rakentava käsittely työhajauksen, toisiltaan oppimisen ja keskinäisen vuoropuhelun keinoin. Kyse on verkostomaisen työotteen ja dialogisuuden kehittelystä.

Työ näyttäytyy suhteissaan

Yhteis- palvelutiimissä työskenteleminen asettaa kunkin ammattilaisen asiantuntijuuden suhdetar- kasteluun: mikä on minun asiantuntijatehtäväni osana tiimiä. Arvioinnissa käytetty perustehtävädialogi osoitti, että varsinkin sosiaalityön ja Kelan tehtävä yhteis- palvelussa kaipaa selkeyttämistä. Kelan osalta kysymys on lähinnä virkailijoiden työpanoksen lisäämisestä ja sen edellyttämistä resursseista.

Sosiaalityön osalta mietittävänä on aikuissosiaalityön asema ja työmenetelmät yhteis- palvelussa. Kehitettävänä on myös yhteistyö ja työnjako ”emososiaalityöntekijöiden” kanssa, esimerkiksi sen ratkaiseminen, missä tehdään toimeentulotuen päätökset jatkossa. Sosiaalityöntekijöiden, palveluohjaajien ja työvalmentajien keskinäinen työnjako ja yhteistyö ovat niinkään täsmentämisen ja syventämisen aluetta.

Kuntoutuksen rooli ja mahdollisuudet yhteis- palvelussa ovat keskeisiä mutta selvästi jäsentämistä kaipaavia. Perusterveydenhuollon, päihde- ja mielen- terveystuntoutuksen kytkeytyminen asiakkaiden aktivoitumisprosesseihin on osoittautunut merkittäväksi, mutta pulmana on ollut kuntien resurs- sien riittämättömyys. Niin ikään palvelupisteen yhteisen tietojärjestelmän tarve on tullut ilmeiseksi.

Haaste hallinnolle

Toiminnan sujuvuuden kannalta pulmia ovat aiheuttaneet palvelupisteen hallinnon ja johtamisen kysymykset. Monisek- torinen yhteis- palvelu sektoroituneessa palvelujärjestelmässä on autonomialtaan ja

hallinnoltaan epäselvä: mistä asioista päättävät yhteis- palvelutiimin vetäjät ja mistä tausta- organisaatiot.

Ylisektorisen johtamisen kysymys verkostoympäristössä on palvelujärjestelmälle uusi ja periaatteellinen. Myös kunta- valtio -suhteiden käytännön järjestelyt – aina toiminnan rahoitusta myöten – tulevat yhteis- palvelussa aikaisempaa vaativampina esiin.

Yhteis- palvelussa on kyse palveluparadigman muutoksesta. Monimutkaisia asiakastilanteita käsitellään verkostomaisessa palvelurakenteessa eikä yhden hallinnonalan sisällä. Kun tällainen palvelu yleistyy ja vakiintuu, on luonnollista että se tarkoittaa myös toiminnan suunnittelun, hallinnon ja johtamisen kehittämistä verkostomaiselta, siis monisektoriselta pohjalta. Tässä kehittämisessä ollaan koko palvelujärjestelmässä vasta alkutaipaleella ja siinä mielessä yhteis- palvelupisteet tekevät todellista pioneeri- työtä.

Yhteistä politiikkaa tarvitaan

Yhteis- palvelun onnistuminen pitkällä aikavälillä on viime kädessä kiinni siitä, miten eri toimijoiden yhteinen aktiivinen sosiaali- ja työvoimapolitiikka kehittyi niin valtakunnallisesti, alueellisesti kuin paikallisestikin. Yhteistä käsitystä siitä, mihin pitkäaikaistyöttömien aktiivipalveluilla yhdessä – vaikkakin erilaisin lähtökohdin – pyritään, tarvitaan, jotta voitaisiin pitkä- jänteisesti tuottaa koordinoitua ja tavoitetietoista toimintaa. Yhteinen politiikka tuottaa yhteistä toimintastrategiaa ja sitä yhteis- palvelutiimit tarvitsevat toimintansa kehukseksi ja tueksi.

Välisarvioinnin johtopäätökset ovat tältä osin kriittisiä. Yhteisen politiikan ja strategian kehittäminen on ollut ohutta kaikilla hallinnon tasoilla. On poikkeuksia. Pessimillä yhteis- palvelussa ollaan kaupungeissa, joissa paikallisena tai seudullisena yhteistyönä on laadittu työllisyyspoliittinen ohjelma ja se on hyväksytty toiminnan suuntaamisen ohjenuoraksi myös kaupungin luottamus- mieselimityksissä.

Yhteis- palvelukokeilu on tuonut ajankohtaiseksi kysymyksen kunnan roolista vaikeasti työllistyt- tävien aktivoitumisessa ja työllistymisessä. Miten kuntien työllistymis- palveluyksiköt ja kuntouttavan työtoiminnan aktiiviteetit kytkeytyvät yhteis- palveluun?

Entä nuorten aktiivipalvelut – esimerkiksi työpajatoiminta – ja opetustoimen kytkeytyminen mukaan, entä vammaisten työllistyminen?

Miten ylipäättensä rakentuu aktiivinen sosiaalipolitiikka kuntien näkökulmasta – aktiivinen sosiaalipolitiikka ymmärrettyä niin, että syrjäytyviä asiakkaita määrätietoisesti kannustetaan aktiiviratkaisuihin? Jatkokysymykset seuraavat toisiaan: mikä on toimiva ja sosiaalipoliittisesti hyväksyttävä aktiiviratkaisu? Mitä mahdollisuuksia avaa sosiaalinen yritystoiminta?

Tästä eteenpäin

Yhteis- palvelu on tullut jäädäkseen. Hallituksen työllisyysohjelman mukaan ensi vuonna noin kymmenen yhteis- palvelupistettä muuttuu toiminnaltaan laaja- alaisemmin verkostoituviksi työvoiman palvelukeskiksi. Vuonna 2006 niitä kaavailaan olevan maassamme 40. Palvelukeskusten yleistymisen tekee ajankohtaiseksi kokeiluun osallistuneiden tiimien kokemusten ja osaamisen hyödyntämisen sekä valtakunnallisen toisiltaan oppimisen. Vertaisoppimisella rakennetaan käytännössä koeteltua yhteis- palvelun suomalaista mallia.

Vappu Karjalainen on Stakesin erikoistutkija ja Tuukka Lahti tutkija.

LÄHDE:

Yhteinen palvelu kehittyi – kehittykö yhteinen johtaminen? Työhallinnon, kuntien ja Kelan yhteis- palvelukokeilun arvioinnin väliraportti. Arviointitiimi: Spangar, T., Arnkil, R., Lyytinen, S.-M. (Sosiaalikehitys Oy); Karjalainen, V., Lahti, T. (Stakes); Aho, S. (Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto). Työhallinnon julkaisu 331. Työministeriö 2003.

Sosiaalihuollon puolesta viisi vuosikymmentä

Vuonna 1953 perustettu Huoltaja-säätiö on osaltaan vaikuttanut suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamiseen ja etenkin sosiaalihuollon kehittämiseen. Toiminnan johtavana tavoitteena on ollut vahvistaa sosiaalihuollon tieto- ja osaamispohjaa.

Huoltaja-säätiö lahjoitti vuonna 1973 kirjoituskoneen Tampereen yliopiston sosiaaliturvan opinto-osastolle. Kuvassa luovuttajana säätiön hallituksen puheenjohtaja Toivo Ailio sekä vastaanottamassa kättään ojentaen Sakari Laari, takana seisoo Liisa Ristikartano. Koneita kokeilee Kaija Nopo vieressään Risto Akkanen. Luovutustilaisuus järjestettiin 4. huhtikuuta säätiön toimistohuoneessa, joka sijaitsi Koskelantie 17 kellarikerroksessa säätiön taloudenhoitajan Maija Salolahden asuintalossa.

Tänä vuonna tulee kulu-neeksi viisikymmentä vuotta Sosiaaliturva-lehden julkaisijan Huoltaja-säätiön perustamisesta. Säätiön perusti Huoltaja-lehden julkaisija Aikakauslehti Huoltaja r.y. 23. marraskuuta 1953 saatuaan oikeusministeriöltä tähän luvan ja vahvistuksen säännöilleen. Pyrkimys oli ennen kaikkea saada lehden julkaiseminen vakaalle pohjalle. Lehden nimi muutettiin Sosiaaliturvaksi vuonna 1976.

Viime vuonna 90 vuotta täyttänyt Sosiaaliturva-lehti ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1912 nimellä Köyhäinhuoltolehti valtion virkamiesten toimittamana Kuopiossa. Julkaisupaikan siirrettyä 1919 Helsinkiin julkaisijana jatkoivat Köyhäinhuoltolehti Oy, vaikka lehden nimi muuttuikin Huoltajaksi. Aikakauslehti Huoltaja r.y. tuli lehden julkaisijaksi vuonna 1927.

Huoltajan toimitussihteerinä 1950-luvulla toiminut Yhteiskunnallisen Korkeakoulun lehtori Veikko Piirainen on myöhemmin muistellut, että säätiön perustamista ehdotti lehden silloinen päätoimittaja, Helsingin huoltotoimen toimitusjohtaja Alpo Asteljoki. Säätiömuodon katsottiin soveltuvan yhdistystoimintaa paremmin julkaisutoiminnan harjoittamiseen. Samalla säätiön tehtäväksi annettiin sosiaalihuoltoon kohdistuvan tieteellisen tutkimuksen, alalla toimivien ammattikoulutuksen sekä sosiaalihuoltoa koskevan valitus- ja tiedotustoiminnan edistäminen ja tukeminen.

Ammattikirjallisuuden puute

Sosiaalihuoltoa käsittelevä kotimainen kirjallisuus oli 1950-luvulla vähäistä: oppikirjoista ja käytännön työtä palvelevista oppaista oli puutetta. Jo vuonna 1954 julistettiin haettavaksi Huoltaja-säätiön ensimmäiset tutkimusapurahat. Hakuilmoituksessa asetettiin ”*etusija sel-laisille tutkimuksille ja töille, joilla on merkitystä käytännölliselle sosiaalihuoltotyölle tai sosiaalihuollon opetukselle*”.

Sosiaalihuolto oli hoitanut sotavuosien jälkeen poikkeuksellisia tehtäviä aina 1950-luvun alkuun asti. Huoltaja-säätiön perustamisen aikoihin 1950-luvun alkupuolella sosiaalihuolto oli alkanut suuntautua taas varsinaiseen toimintaansa. Sotaa edeltänyt lainsäädäntö ei kuitenkaan vastannut enää muutuneiden olojen tarpeita. 1950-luku oli sosiaalihuollon lainsäädännön aikaa.

Valtion keskushallinnon tiedotus kunnille sosiaalihuollon uudistuksista oli vielä tuohon aikaan puutteellista, ja tuota puutetta paikkasi Huoltaja-säätiö julkaisuillaan. Esimerkiksi vuoden 1956 aikana julkaistiin Huoltajassa varatuomari Alpo Asteljoen kirjoitussarja ”Huoltoapulakia pykälittäin”, josta otettiin vuoden lopulla erillispainos ja seuraavana vuonna vielä toinen painos.

Asteljoen opaskirjanen aloitti Huoltaja-säätiön julkaisusarjan, jota Sosiaalihuollon Keskusliitto markkinoi. Seuraavana vuonna sarjassa ilmestyi suuren suosion saanut Osmo Toivolan Sosiaalihuollon tietokirja, joka ilmestyi myös ruotsiksi.

Sarjassa ilmestyi kirjoja vuoteen 1961. Muun muassa vuosina 1959-61 ilmestyi usean tekijän yhteistyönä filosofian maisteri Jaakko Päivärinnan toimittama kolmiosainen teos Kunnalliskodit ja vanhainkodit, jossa käsiteltiin kunnalliskotien suunnittelua ja yleistä hallintoa, huollettavien hoitoa ja huoltoa sekä taloudenhoitoa.

Suuri oppiriita

Suomalaisessa sosiaalihuollossa oli muhinut 1940-luvun lopulta lähtien suuri oppiriita. Asla- ja muiden vastaavien stipendien avulla suomalaiset sosiaalialan opettajat, opiskelijat ja työntekijät olivat päässeet amerikkalaisiin oppilaitoksiin tutustumaan sikäläiseen teoriaan ja käytäntöön. Tuliaisina kotimaahan he toivat case workin eli henkilökohtaisen huollon. Siitä tuli seuraavina vuosikymmeninä sosiaalihuollon opetuksen suuri kiistakysymys – ja

Huoltaja-säätiökin kietoutui tähän kiistaan.

Sosiaaliministeriön ylitarkastaja Lauri Tarvainen oli uuden teorian puolestapuhuja. Hänen mielestään psykologisen käsitteilyn syventäminen oli se uudistus, jota suomalainen sosiaalihuolto kaipasi. Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa avohuollon opetuksesta vastasi lehtori Veikko Piirainen, jota case work ei vakuuttanut. Huoltajan toimitussihteerinä ja Huoltaja-säätiön hallituksen jäsenenä hän vaikutti siihen, etteivät Amerikan opit saaneet suurta painoarvoa lehdessä. Aihepiiriä käsiteltiin, mutta metodikysymykset olivat vain osa lehden sisältöä.

Amerikkalaisen suunnan kannattajat lähestyivät Huoltaja-säätiön hallitusta 4.2.1956 kirjelmällä. He totesivat, että sosiaalityöntekijäin lukumäärä on lisääntynyt ja toiminnan kehityksessä myös heidän pätevyyteensä on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota:

”Sosiaalityöntekijäin koulutus on samalla tehostunut, ja pääosa heistä on saanut tehtävänsä ammatillisen perusvalmennuksen. Täten on kiteytyneet sosiaalityöntekijäin ammattikunta, jonka rajat tosin ovat vielä linjoittamatta ja jonka kaikilla jäsenilläkään tuskin vielä on selvää tietoisuutta tähän ryhmään kuulumisesta... Tarvitaan nykyistä laajempia mahdollisuuksia esim. huoltomenetelmien yksityiskohtaiseen selvittelemiseen ja niistä keskustelemiseen... Edellä esittämämme johdosta pyydämme Huoltaja-säätiötä maan arvovaltaisimman huoltoalan lehden julkaisijana harkitsemaan, tunnetaanko myös säätiön taholla sosiaalityöntekijäin ammatillisten kysymysten käsitteily edellä tarkoitettussa mielessä tarpeelliseksi. ...Olisiko aiheellista ja mahdollista ottaa yllä esitettyjä näkökohtia huomioon Huoltajan toimintasuuntaa määriteltäessä tai ehkä mieluummin perustaa nykyisellään säilytettävän Huoltajan rinnalle uusi, nimenomaan sosiaalityöntekijäin ammatillisia kysymyksiä käsittelevä julkaisu.”

Kirjelmän olivat allekirjoittaneet Mervi Ahla, Ahti Hailuoto, Liisa Hakola, Helmi Mäki, Veikko Niemi ja Lauri Tarvainen. Kirjelmä merkittiin tiedoksi Huoltaja-säätiön hallituksen kokouspöytäkirjaan, mutta se ei johtanut muihin toimiin.

Oppiriidasta huolimatta amerikkalaisen koulukunnan edustajat saivat Huoltaja-säätiöltä tutkimusapurahoja. Vuonna 1956 filosofian maisteri Mervi Ahlalle myönnettiin apuraha huollettavien tuntemusta ja käsitteilytaitoa edistävän oppikirjan laatimista varten ja filosofian maisteri Lauri Tarvaiselle Lyhyt sosiaalihuollon metodioppi -nimisen oppikirjan laatimista varten. Erillisten oppikirjojen sijaan apurahan saajat laativat yhteisen teoksen Henkilökohtainen huolto, joka ilmestyi vuonna 1959. Sittemmin myös Helmi Mäki sai Huoltaja-säätiöltä apurahan lisensiaattityötään varten.

Säätiön rahoitus Pekka Kuusen suurtyölle

Sotavuosien jälkeen 1950-luvun alkupuolella sosiaalihuollon kehittäminen oli päässyt hyvään vauhtiin, kunnes hyvin alkanutta kehitystä häiritsi vuosikymmenen lopulla taloudellinen lama valtion kassakriiseineen. Sosiaalihuoltoa, jopa koko sosiaalipolitiikkaa, ryöpytettiin siitä, että se jakoi apua liian löysin perustein ja hävitti siten kansalaisten mielenkiinnon oman toimeentulonsa turvaamiseen.

Valtiontalouden kestävyys pohdittiin muun muassa syksyllä 1957 Sosiaalipoliittisen yhdistyksen keskustelutilaisuudessa. Valtiotieteen tohtori Pekka Kuusi tarkasteli tilaisuudessa sosiaalipoliittikan kehitystä kansantalouden taustaa vasten. Hänen mielestään sosiaalipoliittikkaa oli harjoitettu vailla suunnitelmallisuutta. Kuusi esitti ajatuksen pitkän aikavälin ohjelman laatimisesta maamme sosiaalipoliitikalle.

Kuusen ehdotusta oli käsitelty Sosiaalipoliittisen yhdistyksen hallituksessa ja sitä oli poh-

dittu lukuisissa epävirallisissa neuvotteluissa. Mainittakoon, että Huoltaja-säätiön hallituksen jäsenistä puheenjohtaja Alpo Asteljoki ja Aune Mäkinen-Ollinen olivat myös Sosiaalipoliittisen yhdistyksen hallituksen jäseniä.

Ohjelman laatimisen kokonaiskustannuksiksi arvioitiin miljoona silloista markkaa. Huoltaja-säätiöltä pyydettiin vuodeksi 1958 puolta tuosta summasta. Muu rahoitus oli tarkoitettu saada valtioneuvostolta. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen esimies, professori Heikki Waris toimi tuolloin Rainer von Fieandtin johtaman virkamieshallituksen sosiaaliministerinä. Hän oli esittänyt suunnitelman yksityiskohtaisesti pääministerille, joka oli pitänyt siitä hyvänä.

Ohjelmaa laatimaan Sosiaalipoliittinen yhdistys kutsui asian tuntijaryhmän, johon kuului myös Alpo Asteljoki. Ohjelman edellyttämä varsinainen tutkimustyö ja itse ohjelman kirjoittaminen olivat Pekka Kuusen tehtäviä.

Huoltaja-säätiön apuraha sosiaalipoliittisen kokonaisuohjelman laatimiseksi maksettiin seuraavan vuoden aikana, kun hankkeen muukin rahoitus oli selvillä. Säätiön apurahan lisäksi Sosiaalipoliittinen yhdistys sai siihen valtionavustusta, mutta joutui käyttämään siihen myös omia varojaan.

Pekka Kuusen oli alun perin tarkoitus saada ohjelma laadituksi vuoden 1958 aikana, mutta työn edistyessä sen tavoitteet laajenivat. Sosiaalipoliittinen yhdistys kääntyi asiassa säätiön puoleen 16. helmikuuta 1959 päivättyllä yhdistyksen esimiehen Heikki Wariksen ja sihteerin Aarne I. Välikankaan allekirjoittamalla kirjeellä ja pyysi Kuusen hankkeelle lisävavustusta, jota perusteltiin muun muassa seuraavasti:

”...Kirjoitettava teos ei tule – kuten vuosi sitten otaksuttiin – lähinnä vain selvittelemään erilaisten sosiaalimienojen osuutta kasvavasta kansantulosta, vaan teos

Mikä on säätiö?

Säätiöinstituutio on Säätiöhakemiston (1977) mukaan ikivanhaa perua. Jo noin 1400 eKr. eräs faaraon kirjuri perusti säätiön ”sielunsa asunnon hoitamiseksi”

Suomessa on ollut säätiöitä keskiajalta lähtien. Ensimmäinen säätiölaki saatiin kuitenkin vasta vuonna 1931 kahdentoista vuoden valmistelun jälkeen. Maamme itsenäistyttyä oikeusministeriön virkamiehenä toiminut Ilmari Tawaststjerna sai tehtäväkseen valmistella mietinnön ja lakiehdotuksen säätiöistä. Hän jätti esityksensä lainvalmistelukunnalle syyskuun alussa 1921. Jatkovalmistelu venähti, ja laki vahvistettiin vasta 1930. Säätiölakia on myöhemmin täydennetty. Säätiöasetus on viimeksi vuodelta 1987.

Säätiöt voivat olla joko julkisoikeudellisia – kuten Suomen Pankki tai Kansaneläkelaitos – tai yksityisoikeudellisia. Säätiölaki ei koske julkisoikeudellisia säätiöitä.

Yksityisoikeudellisia ovat rakenteeltaan itsenäiset säätiöt ja eläkesäätiöt. Yksityisille säätiöille on ominaista, että ne toimivat julkisen valvonnan alaisina ja säätiöiden perustajien antamalla määräyksillä on pitkäaikainen sitovuus. Säätiöiden hallintoelimet eivät voi itsenäisesti muuttaa säätiöiden tarkoitusta.

Säätiö numero 837

Suomessa säätiöt ovat olleet rekisteröityjä vuodesta 1931 lähtien. Ensimmäisenä vuonna rekiste-

roitiin joitakin jo aiemmin toimineitakin. Aikaisemmin rekisteriä ylläpiti oikeusministeriö, nykyään patentti- ja rekisterihallitus. Kun Huoltaja-säätiö vuonna 1953 rekisteröitiin, säätiön järjestysnumeroksi tuli 837. Säätiörekisterin mukaan kuluvan vuoden syyskuun lopussa säätiöitä oli 2 677.

Vuonna 1995 Suomalaisen kirjallisuuden seura julkaisi luettelon apurahoja jakavista säätiöistä. Tuolloin luetteloon tuli 554 apurahoja jakavaa säätiötä. Nämä yleishyödylliset säätiöt – Huoltaja-säätiö mukaan lukien – antoivat apurahoja ja tukivat yleishyödyllistä toimintaa vuosittain noin 400 miljoonalla markalla.

Kolmekymmentä apurahoja jakavaa säätiötä ja rahastoa käynnisti vuonna 1970 Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan. Tämä yhteistoimintaelin perusti vuonna 1972 Säätiöpalvelu -nimisen toimiston. Säätiöpalvelun tiedonkeruun pohjalta on vuonna 1977 julkaistu Säätiöhakemisto ja vuonna 1995 Säätiöluettelo apurahoja jakavista säätiöistä. Vuotuisesitteiden lisäksi Säätiöpalvelu on julkaissut vuonna 2001 Hyvä Säätiötapa -esitteen. Tänä vuonna pidettiin 10. lokakuuta perustava kokous Neuvottelukunnan rekisteröimiseksi, mikä tapahtunee vielä tämän syksyn kuluessa.

Jaakko Tuomi

pyrkii antamaan vastauksen yleisempään kysymykseen: mikä on oleva sosiaalipoliitiikan asema ja tehtävä taloudelliseen kasvuun pyrkivässä yhteiskunnassa. Kirjan ensimmäinen osa on tarkoitettu valaisemaan tätä ongelmaa. Toisessa osassa tullaan antamaan viitteitä siitä, miten sosiaalipoliittikka ja sen eri lohkot tulisivat taloudelliseen kasvuun pyrkivässä 1960-luvun yhteiskunnassa kehittyneeseen. Jo nyt on voitu todeta, että tällä selvityksellä on edellytyksiä muodostua yhteiskuntapolitiikkamme eheyttämisen kannalta arvokkaaksi ja ajatuksia herättäväksi työksi...”

Säätiön hallitus myönsi hankkeelle lisävavustusta vuonna 1959. Sosiaalipoliittinen yhdistys sai hankkeelle lisävavustusta myös valtiolta vielä kolmena vuotena. Sosiaalivaltion rakentamisen ohjenuoraksi muodostunut Pekka Kuusen teos 60-lu-

vun sosiaalipoliitiikka ilmestyi lopulta vuonna 1961.

Sosiaalihuollon Keskusliitto tiivis yhteistyökumppani

Säätiön perustamisesta lähtien Sosiaalihuollon Keskusliitto oli sen tiivis yhteistyökumppani ja keskeinen tuen saaja. Vasta vuodesta 1973 Raha-automaattiyhdistyksen tuki keskusliitolle oli suurempi kuin säätiön tuki. Yhteistyö oli erityisen kiinteää 1950- ja 1960-luvuilla. Säätiö toimi matalla profiililla: asioiden toimeenpano ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuuluivat keskusliitolle.

Jälkeenpäin yhteistyötä on luonnehdittu toteamalla, että keskusliitto toimi tuohon aikaan säätiön työrukkasena. Säätiön tarkoituksiperät ovat toteutuneet keskusliiton toiminnassa erityisesti sen järjestäessä koulutusta ja kustantaessa alan kirjallisuutta.

Yhteistyö Sosiaalihuollon Kes-

kusliiton kanssa ei suinkaan ole ollut yksipuolista. Säätiön ja keskusliiton yhteistoimintaa koskevassa puheenvuorossaan Huoltaja-säätiön isännistön kokouksessa 15.4.1977 silloinen säätiön sekä keskusliiton hallituksen jäsen Aulis Pirinen on kuvannut sitä muun muassa seuraavasti:

”Luonteeltaan yhteistoiminta on ollut samojen asioiden ajamista; valistamista, tiedottamista, tukimuksen tukemista ja painostamista sekä toisen toiminnan taloudellista ja muuta tukemista. Toisen toiminnan taloudelliseen tukemiseen käytetyt rahavirrat ovat yleensä käyttäneet yksisuuntaista ajorataa, nimittäin säätiöstä keskusliittoon. Kohtuuttoman yksipuolista ja epäoikeudenmukaista olisi kuitenkin väittää, että saavana osapuolena taloudellisessa mielessä olisi ollut ainoastaan keskusliitto. Viime mainittu on vuosikymmenien kuluessa voinut mo-

Huoltaja-säätiön vuoden 1979 apurahojen jakotilaisuus säätiön toimistossa: Paula Määttä vastaanottaa tutkimusapurahansa säätiön hallituksen puheenjohtajalta Usko Tiaiselta. Säätiön edustajina paikalla myös Jori R. Rissanen (vas.) ja Olavi Riihinen. Mirja Satka (oik.) ja Sirpa Taskinen saivat myös tutkimusapurahat. Jorma Sipilä palkittiin teoksestaan Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen.

nella muotoa toimia myös lehtemme hyväksi mm. ajankohtaista ja asiantuntevaa materiaalia tuottamalla. Lehdelle liitto on ollut erittäin käyttökelpoinen ja tarkoituksenmukainen kytkentä sosiaalihuollon toteutusportaisiin.”

Sosiaalihuolto arvostelun kohteena

Nopean teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena suomalainen yhteiskunta muuttui vauhdilla 1960-luvulta 1970-luvun alkuun tultaessa. Syvä yhteiskunnallinen murros rikkoi perinteiset sosiaaliset verkostot. Lisäväriä tähän rajuun murrokseen toivat kulttuuri-, vasemmisto- ja ylioppilasradikalismien aaltoilut sekä erilaiset yhden asian liikkeet.

Kuohuvalla 1960-luvun lopulla sosiaalihuolto joutui arvostelun kohteeksi. Vuonna 1967 julkaistiin Lars D. Eriksonin toimittama teos Pakkoauttajat. Usean kirjoittajan koomateoksessa arvosteltiin va-

paudenriistoa ja tahdonvastaisia toimia sosiaalihuollossa. Vaadittiin, että sosiaalihuollolta tulee poistaa kontrolli- ja köyhäinhoidon luonne, jotta ihmiset rohkenisivat käyttää sosiaalipalveluita selviytyäkseen jokapäiväisen elämän ongelmista ja kriiseistä.

Sosiaalihuollon periaatteiden uudistaminen oli annettu vuonna 1967 parlamentaariselle komitealle, jonka puheenjohtajana toimi nuori kansanedustaja Antti-Veikko Perheentupa. Hän oli kuuluvasti arvostellut sosiaalihuoltoa, erityisesti koulukoti- ja työlaitostoimintaa sekä alkoholihuoltoa. Sosiaalihuollon periaatekomitea työskenteli yli kuusi vuotta ja sai aikaan kaksi mietintöä. Vuonna 1968 ilmestyneessä mietinnössään komitea määritteli ne yleiset periaatteet, joiden varassa sosiaalihuoltoa alettiin kehittää monipuoliseksi sosiaalipalvelujärjestelmäksi. Ne ovat palvelun, normalisuuden, kuntoutuksen,

valinnanvapauden ja luottamuksellisuuden periaatteet.

Kiivas keskustelu pakkoauttajista innoitti Huoltaja-säätiönkin järjestämään yhdessä Sosiaalihuollon Keskusliiton kanssa epäsosiaalisten huoltoa koskevan kutsuseminaarin joulukuussa 1968 Lappeenrannassa. Seminaaria valmistellut säätiön toimikunta kuuli asiantuntijanaan muun muassa Antti-Veikko Perheentupaa. Tämä niin sanottu pakkoauttajat-seminaari oli ensimmäinen säätiön nimissä järjestetty seminaari.

Seminaarissa käsiteltiin päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien, sosiaalisesti sopeutumattomien lasten ja nuorten sekä irtolaisten huoltoa. Seminaarin työryhmissä pohdittiin moraalia ja moralisointia, asenteita sekä sosiaalihuollon keinoja vaikeasti sopeutuvien huollossa.

Seminaariraportti jaettiin muun muassa sosiaali- ja ter-

veysministeriölle, sosiaalihuollon ja terveysministeriölle sekä sosiaalihuollon periaatekomitealle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö

Suomi oli siirtynyt 1960-luvulla sosiaalivakuutuksen aikakauteen: työeläkelakien lisäksi oli säädetty sairausvakuutuslaki. Tuolloin toteutettiin myös tärkeä hallinnollinen uudistus: vuonna 1968 sosiaaliministeriö muutettiin sosiaali- ja terveysministeriöksi, kun terveysasiat siirrettiin sisäministeriöstä sosiaaliministeriön alaisuuteen. Myös lääkintöhallitus tuli sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen sekä heinäkuussa 1968 toimintansa aloittanut sosiaalihuollon. Vuonna 1971 lääneihin perustettiin sosiaali- ja terveysosastot.

Keskushallinnon lisäksi kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoimintakysymyksistä alettiin keskustella 1960-luvun lopulla. Vuonna 1968 ilmestyi aiheesta Huoltajan teemanu-

Huoltaja-säätiö juhli 17. syyskuuta 1981 monivuotisen hankkeensa, nelikielisen sosiaaliturvan sanaston ilmestymistä. Sanaston koonnut toimikunta asetettiin vuonna 1973 ja sen puheenjohtajaksi nimitettiin professori Veikko Piirainen. Kuvassa Piirainen saa tekijä-kappaleensa säätiön hallituksen varapuheenjohtajalta Jori R. Rissaselta. Kuvassa lisäksi sanaston tekoon osallistuneita: Maija Salolahti (vas.), Armas Nieminen, kirjapaino Gummeruksen edustaja Alpo Eskelinen, Jaakko Tuomi, Jussi Päckilä, R. J. Milton, Osmo Toivola, graafikko Eeva Mehto, Kerttu Piirainen ja Sirkka Oehlandt.

mero, jossa käsiteltiin sosiaali- huollon ja terveydenhuollon hallinnollista yhdistämistä kunnissa. Uskottiin, että yhteisen hallinnon avulla voitaisiin hoitaa tehokkaasti yhteisiä toiminta-alueita, joita on erityisesti vanhustenhuollossa.

Säätiön mielenkiinto sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöhön ei jäänyt vain Huoltajan varaan. Säätiö järjesti yhdessä Lappeenrannan kesäyliopiston kanssa aiheesta kaksi seminaaria vuosina 1970 ja 1971. Sosiaali- ja terveydenhuollon hallintoa koskevien seminaariohjelmien suunnittelusta vastasi säätiön asettama toimikunta puheenjohtajanaan Jaakko Tuomi.

Seminaareissa hahmoteltiin sosiaali- ja terveydenhuollon uutta organisaatiota. Sen tavoitteiksi listattiin erilaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen mahdollisimman hyvä saavutettavuus sekä niiden järjestämisen taloudellisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Organisaatiomallissa sosiaali- ja

terveyspalvelut keskitettiin paikallistasolla yhden lautakunnan alaisuuteen ja luotiin tätä vastaava hallintojärjestelmä.

Seminaarien anti koottiin raporttiin, jonka tiivistelmän ”Käytännön puheenvuoro kansanterveystyöstä käytävään keskusteluun” Huoltaja-säätiö julkaisi vuonna 1971. Sitä jaettiin Sosiaalihuollon Keskusliiton välityksellä muun muassa eduskuntaan ja kaikkiin kuntiin. Eduskuntakäsittelyssä oli juuri tuolloin kansanterveyslaki, johon pyrittiin vaikuttamaan. Lakiin haluttiin säännökset sosiaali- ja terveystoimen paikallisesta yhdistämisestä.

Yhdistämistä koskevia säännöksiä ei lakiin tullut, mutta eduskuntakäsittelyssä hallituksen lakiesitystä muutettiin niin, että kuntien sosiaali- ja terveyslautakunnat voitiin yhdistää.

Ensimmäisenä ehti sosiaali- ja terveyslautakuntansa yhdistää Kerava, jossa lautakunnat

yhdistettiin vuoden 1973 alusta. Seuraavina tulivat Lappeenranta ja Kotka, joissa lautakunnat yhdistettiin vuoden 1975 alusta. Nykyisin yhdistetty lautakunta on 179 kunnassa.

Sosiaalihuollon tavoitteita ja tehtäviä selvittämään

Vuonna 1972 aikakauslehti Huoltaja täytti 60 vuotta. Juhlavuonna säätiön hallitus asetti varapuheenjohtajansa Usko Tiaisen johtaman toimikunnan selvittämään sosiaalihuollon tehtäviä ja tavoitteita. Taustalla oli tyytymättömyys sosiaalihuollon periaatekomiteaan, jonka työ ei käytännön ihmisten mielestä tarjonnut kuin kauniita julkilausemia.

Vielä samana syksynä järjestettiin sosiaalihuollon tehtäviä ja tavoitteita koskeva lehden juhlaseminaari. Sen julkilausemattuna pyrkimyksenä oli helpottaa käytännön sosiaalityössä toimivien asemaa ja orientoitumista erilaisten vaatimus-

ten ristipaineessa. Seminaarin johtajana toiminut Usko Tiaisen tiivistä seminaarin annin muun muassa seuraavasti:

”... Sosiaalihuollon tavoitteista voidaan keskustella monella tasolla. Keskustelua voidaan käydä korkealla periaatteellisella tasolla sellaisten käsitteiden puitteissa kuin tasa-arvoisuus, demokratia ja köyhyyden poistaminen. Toisaalta tavoitekeskustelu voidaan rajoittaa konkreettisempiin, paremmin saavutettavissa oleviin osatavoitteisiin kuten ennaltaehkäisyyn ja integrointiin yhteiskunnan eri toimintoihin. Seminaari pyrki nimenomaan näihin konkreettisiin osatavoitteisiin.

... Taloudellisen kasvun rinnalle yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden joukkoon on nousemassa uusi käsite: elämisen laatu. Kilvoittelun elämisen laadun ja hyvinvoinnin tasaisemmasta jakaantumisesta toivotaan johtavan parempiin tuloksiin kuin tähänastinen kilvoittelu taloudellisesta kas-

HUOLTAJA-SÄÄTIÖN ARKISTOARVU LOKINEN

Huoltaja-säätiö järjesti sosiaalialan koulutusta ja työtä käsittelevän tietoiskuseminaarin 16. joulukuuta 1987. Kuvassa seminaarin osanottajia: Matti Marjanen (vas.), Jaakko Tuomi seminaarin puheenjohtajana, Maija-Liisa Ström, Ahti Puumalainen, Marjatta Pakarinen, Aulikki Kananoja ja Sinikka Rautakivi. Edessä selin Pirjo Autio (vas.), Leena Kainulainen ja Raili Ruuskanen.

vusta, joka johtaa väistämättömästi luonnonvarojen ehtymiseen ja ympäristön saastumiseen.

... Sosiaalihuollon tavoitteena tulee olla yksilöiden ja perheiden sosiaalisen selviytymisen edistäminen siten, että kaikille yhteiskunnan jäsenille turvataan valitsevan kulttuurin mukaisten tarpeiden tyydyttäminen. Sosiaalihuolto on usein nähty viimeisijaisena minimitoimeentulon turvaajana. Tämän näkemyksen tulee muuttua ja kehittyä...

Sosiaalihuollon tulee pyrkiä aktiiviseen palvelusten tarjontaan ja tiedotushenkiseen toimintaan palvelusten tarpeessa olevien kansalaisten hyväksi. Sosiaalityöntekijöiden tulee päästä vaikuttamaan yhteiskunnan suunnitteluun asiantuntemuksellaan ja kokemuksellaan, tiedoillaan ja taidoillaan. Tätä asiantuntemusta ei kuntien keskushallimolla eikä myöskään valtakunnallisilla päätöksentekijöillä ole varaa jättää käyttämättä."

Sosiaalihuollon tehtävien ja tavoitteiden selvittämisestä kehkeytyi sittemmin säätiön moni-

vuotinen hanke. Tarkoituksena oli julkaista Huoltaja-säätiön ehdotus suomalaisen sosiaalihuollon tavoitteiksi ja tehtäviksi sekä niiden toteuttamiseen tarvittaviksi keinoiksi. Aihetta koskeva laaja tutkimusprojekti alkoi vuonna 1975. Siinä oli tutkijana valtiotieteen ja teologian kandidaatti Jaakko Saari säätiön apurahojen turvin.

Projekti jatkui vuoteen 1981, jolloin se säätiöstä riippumattomista syistä jouduttiin päättämään. Tutkimusta ohjanneen neuvottelukunnan jäsen Aulis Pirinen on kuvannut projektia seuraavasti:

"Tutkimuksen tuli olla sekä hyvin käytännönläheinen että tiedettä palveleva ja lainsäädännön kehitystä edistävä. Syntyi pulma. Miten samalla kertaa palvelu kahta herraa; tiedettä ja käytäntöä. Neuvottelukunnassa käytiin värikkäitä keskusteluja tieteen edustajien ja käytännön edustajien välillä. Tekohengityksestä huolimatta projekti aikanaan päättyi ilman loppuraporttia. Sen parhaaksi anniksi jäi itse prosessi."

Järjestelmäkeskeisestä ongelmakeskeiseen sosiaalihuoltoon

Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamisen aikaa 1970-luvulta 1980-luvulle kuvastavat osaltaan Huoltaja-säätiön juhlaseminaarit. Kun sosiaalihuollon tehtäviä ja tavoitteita koskeva seminaari järjestettiin 1972, uskottiin vahvasti, että järjestelmäkeskeinen ja lakisäätöinen sosiaalipolitiikka ja sosiaalihuollon osana kykenee ehkäisemään yksilönkin ongelmia. Järjestelmäkeskeisyys sopi yhteiskuntaan, joka ponnisteli kohti yhteistä päämäärää: hyvinvointivaltiota.

Kymmenen vuotta myöhemmin Sosiaaliturva-lehden 70-vuotisjuhlaseminaarissa syksyllä 1982 oli aiheena "Järjestelmäkeskeisestä ongelmakeskeiseen sosiaalihuoltoon".

Aiheella haluttiin herättää kysymys, vastaako järjestelmäkeskeisyys enää 1980-luvulla sosiaalisiin ongelmiin.

"... Olemme kiinni valtakunnallisesti koordinoituista ja ohja-

tuista järjestelmistä. Nämä taas liittyvät valtion budjettiin, mikä taas riippuu maamme kansainvälisestä suoriutumiskyvystä... Hyvää tarkoittava sosiaalityöntekijä ei voi suuressakaan määrin auttaa hänen apuansa tarvitsevaa..."

Yhteiskuntamme on kehittynyt siihen tilaan, missä vain aktiiviset, hyvän itsetunnon ja mieluiten myös suhteellisen hyvät taloudelliset resurssit hankkineet pysyvät pinnalla. Mitä teemme niille muille? Yhteiskunnan sisäiset konfliktit saattavat kärjistyä tai sitten syrjityt vetäytyvät hiljaiseloon, kuten seminaarissa epäiltiin..." kirjoittaa Huoltaja-säätiön hallituksen jäsen, professori Briitta Koskiahho Sosiaaliturva-lehden vuoden 1982 juhlanumeron pääkirjoituksessa.

Usko Tiaisen laatimassa seminaarin yhteenvedossa todetaan järjestelmä edelleen tarpeelliseksi, mutta samalla korostetaan sosiaalityön merkitystä:

"... Yhteiskunnan ja sen talouden kehitys ja kehityssuhteet

Huoltaja-säätiö on tarjonnut vuosien varrella isännistön jäsenille mahdollisuuden tutustua muiden maiden sosiaalihuoltoon järjestämällä opintomatkoja. Syksyllä 2003 opintomatkalla suuntautui EU:n puheenjohtajanaan toimivaan Italiaan. Kuvassa isännistön jäseniä puolisoineen Roomassa.

asettavat suuria haasteita sosiaalityölle... Haasteita tulee myös ammattikoulutukselle. Sosiaalityöntekijällä on oltava sellainen ammattitaito, että hän osaa vaikuttaa ongelmia ehkäisevästi ja auttaa yhteisöä ja yksilöä oikein..."

Seminaarissa sosiaalityön työmenetelmistä ja niiden kehittämistä alustanut lehtori Aulikki Kananoja Helsingin yliopistosta esitti ajatuksen sosiaalityön opetus- ja kehittämisyksiköistä, joissa tieteellinen tutkimus ja käytännön sosiaalityö olisivat kiinteässä yhteydessä.

Huoltaja-säätiö innostui ajatuksesta ja asetti vielä samana vuonna toimikunnan selvittämään asiaa. Selvityksen johdosta Huoltaja-säätiö esitti kirjelmässään 9.5.1983 sosiaali- ja terveysministeriölle, että ministeriö ryhtyisi käytännön toimiin sosiaalityön tutkimus- ja kokeilukeskuksen tai -keskusten perustamiseksi jo vuoden 1984 aikana tai mahdollisimman pian. Asia ajoi ministeriössä voimakkaasti

sosiaalihuolto-osaston osastopäällikkö Matti Marjanen, joka oli ollut jäsenenä säätiön asiaa selvittävässä toimikunnassa.

Ensimmäiset opetussosiaali-keskukset aloittivat toimintansa 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Niiden nyttemmin toteutuneina vastineina ovat sosiaalialan osaamiskeskukset.

Tukea koulutukselle

Sosiaalityöntekijöiden pätevyysvaatimukset tulivat voimaan vuonna 1984. Niiden vuoksi sosiaalityöntekijöiden yliopistolista koulutusta lisättiin. Tampereen, Jyväskylän, Helsingin ja Turun yliopistojen lisäksi sosiaalityöntekijöitä alettiin kouluttaa Lapin korkeakoulussa syksyllä 1982 ja Kuopion yliopistossa syksyllä 1984.

Sosiaaliturva-lehden 70-vuotisjuhlan merkeissä 1982 Huoltaja-säätiö lahjoitti Lapin korkeakoulun kirjastolle sosiaalialaa koskevan kirjaston luomiseksi apurahan kirjojen hankkimiseksi sekä Huoltajan/Sosiaaliturvan vuosikerrat sidot-

tuina vuosilta 1932-1981 ja kaikki saatavissa olleet Sosiaaliturvan Keskusliiton julkaisut kahtena kappaleena. Sosiaalityön koulutuksen alkaessa Kuopion yliopistossa syksyllä 1984 tehtiin vastaava lahjoitus Kuopion yliopiston kirjastolle.

Koulutuskysymykset olivat keskeisiä Huoltaja-säätiön toiminnassa aina 1990-luvun alkupuolelle. Erityistä huomiota kiinnitettiin alan ammattikirjallisuuteen tai pikemminkin sen puutteeseen. Asiaa selvittänyt säätiön työryhmä järjesti aiheesta tietoisuseminaarin säätiön toimistossa keväällä 1990. Kipeimmin kaivattiin sosiaalityön menetelmiä koskevaa teosta. Lisäksi oli tarvetta sosiaalipolitiikkaan keskittyvälle oppikirjalle sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä ja sosiaalitoimen johtamista käsitteleville kirjoille.

Seminaarin jatkotyöskentelyn pohjalta Huoltaja-säätiön hallitus neuvotteli Sosiaaliturvan Keskusliiton kanssa ammattikirjallisuuden tuottami-

sesta. Liikkeelle lähdettiin sosiaalityön metodioppikirjasta: säätiö valmisteli oppikirjaa yliopistojen sosiaalihuollon lehtoreiden kanssa ja tuki oppikirjan kirjoittajia säätiön apurahoin.

Oppikirja ilmestyi vuonna 1993 Sosiaaliturvan Keskusliiton julkaisemana. Riitta Granfeltin, Harri Jokirannan, Synnöve Karvisen, Aila-Leena Matthies'n ja Anneli Pohjolan sosiaalityötä käsittelevä kokoomateos Monisärmäinen sosiaalityö aloitti samalla keskusliiton julkaiseman Sosiaalityökirjallisuussarjan.

Tietoisuseminaareja ajankohtaisista aiheista

Viimeisten viidentoista vuoden aikana Huoltaja-säätiön ohjelmaan ovat kuuluneet tietoisuseminaarit alan ajankohtaisista aiheista. Käsiteltävän aiheen asiantuntijoita on kutsuttu keskustelemaan saman pöydän ääreen ja samalla aiheesta on koottu aineistoa lehteen.

Muun muassa 1990-luvulla ensimmäisellä puoliskolla sää-

tiö järjesti tietoisuseminaareja laman seurauksista: hyvinvointipalvelujen leikkausten vaikutuksista, riskioloissa elävien nuorten selviytymisestä ja toimeentulotuen epäkohdista.

Lamavuosien jälkeen 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla alkoivat voimistua alueellisen ja paikallisen sosiaalipolitiikan painotukset. Sosiaalipolitiikka osana kaupunkipolitiikkaa oli aiheena vuoden 1996 tietoisuseminaarisessa. Seuraavana vuonna Huoltaja-säätiö järjesti yhdessä Sosiaaliturvan Keskusliiton kanssa seminaarin alueellisesta sosiaalipolitiikasta.

Huoltaja-säätiö on myös halunnut tukea paikallisen ja seudullisen sosiaalityön kehittämistä, sillä viime vuonna säätiön apurahat julistettiin haettavaksi tällaisiin hankkeisiin.

Apurahoista suuri summa

Huoltaja-säätiön toiminnan johtavana tavoitteena viiden vuosikymmen aikana on ollut vahvistaa sosiaalihuollon tieto- ja osaamispohjaa. Lehden julkaisemisen ohella säätiöllä on omaa kirjankustannustoimintaa, kuten Sosiaaliturvan monikielinen sanasto. Se ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1981. Viime syksynä ilmestyi sanaston seitsemikielinen versio sekä sanakirjana että CD-levykkeenä.

Säätiön myöntämien apurahojen yhteissumma viidenkymmenen vuoden ajalta kohoaa nykyrahaan ja -arvoon muutet-

tuna 2 490 712 euroon. Apurahoista noin puolet on myönnetty Sosiaalihuollon Keskusliitolle ja sen seuraajille.

Sosiaalihuoltoon kohdistuvaan tai siihen läheisesti liittyvään tutkimukseen tai muuhun kirjalliseen työhön apurahoista on suuntautunut noin neljännes. Vuosien kuluessa säätiön tutkimusapurahoja on saanut suuri joukko alan tutkijoita. Lisäksi säätiö on tukenut oppikirjojen kirjoittamista.

Huoltaja-säätiö on myös myöntänyt matka-apurahoja, avustuksia muille yhteisöille sekä apurahoja opiskelijoiden tutkielmien palkitsemiseen. Sosiaalihuoltajien lopputöiden palkitseminen kuului säätiön ohjelmaan vuosikymmeniä. Kansainvälistä kanssakäymistä säätiö on tukenut muun muassa avustamalla muita yhteisöjä niiden järjestäessä alan kansainvälisiä tapahtumia Suomessa.

Lea Suoninen-Erhiö & Jaakko Tuomi

Kirjoitus perustuu toimitussihteerin, valtiotieteen maisteri Lea Suoninen-Erhiön kirjoittamaan kirjaan Huoltaja-säätiö sosiaalihuollon edistäjänä ja tukijana 50 vuotta, joka ilmestyi Huoltaja-säätiön julkaisemana marraskuussa 2003. Huoltaja-säätiön isännistön puheenjohtaja, sosiaalineuvos Jaakko Tuomi on toiminut kirjan tekemistä ohjanneen työryhmän puheenjohtajana.

MERIA MOILANEN

Huoltaja-säätiön historiikin kirjoittamista ohjannut työryhmä luovutti historiikin käsikirjoituksen Huoltaja-säätiön hallitukselle 19. syyskuuta 2003. Oikealla historiikin kirjoittaja, valtiot. maisteri, Sosiaaliturva-lehden toimitussihteerinä Lea Suoninen-Erhiö. Hänes-tä vasemmalle työryhmän jäsenet sosiaalineuvos Aulis Pirinen, sosiaalineuvos Pentti Lappalainen, Huoltaja-säätiön aiempi talouspäällikkö Maija Salolahti ja sosiaalineuvos Jaakko Tuomi. Vasemmalta Huoltaja-säätiön isännistön varapuheenjohtaja Elli Aaltonen, hallituksen jäsen Riitta Pihlaja, hallituksen puheenjohtaja Aulikki Kananoja ja varapuheenjohtaja Alpo Komminaho (lähessä näkymättömissä).

LÄHTEITÄ:

Huoltaja-säätiön toimintakertomukset sekä isännistön ja hallituksen kokouspöytäkirjat liitteineen vuosilta 1953-2003. Huoltaja-säätiön arkisto.

Jaakkola, Jouko – Pulma, Panu – Satka, Mirja – Urponen, Kyösti: *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia.* Sosiaaliturvan Keskusliitto, Jyväskylä 1994.

Jousimaa, Kaarina: *Näkökulma suomalaisen yhteiskuntaan. Köyhäinhuoltolehti–Huoltaja–Sosiaaliturva 75-vuotias.* Huoltaja-säätiö, Jyväskylä 1987.

Piirainen, Veikko: *Vaivashoidosta sosiaaliturvaan. Sosiaalihuollon ja sen työntekijäjärjestöjen historiaa Suomen itsenäisyyden ajalta.* Karisto, Hämeenlinna 1974.

Sosiaalipoliittisen yhdistyksen toimintakertomukset vuosilta 1953-1961, yhdistyksen hallituksen kokouspöytäkirjat vuosilta 1957-1961 sekä yhdistyksen tilinpäätökset vuosilta 1958-1961. Kansallisarquivo.

Onnittelemme

50-vuotiaasta Huoltaja-säätiötä

VANHUSTYÖN KESKUSLIITTO
centralförbundet för de gamla och ry

www.vanhustyonkeskusliitto.fi

**LASTENSUOJELUN
KESKUSLIITTO**

www.lskl.fi

Maisa Maaniittu in memoriam

Kehittämispäällikkö, yhteiskuntatieteiden maisteri Marja-Liisa (Maisa) Maaniittu kuoli yllättäen 19.9.2003. Maaliskuun 30. päivänä 60 vuotta täyttäneen Maisa Maaniitun poismeno on menetys suomalaiselle sosiaalityölle ja sosiaalihuollolle.

Maisa Maaniittu suoritti yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinnon pääaineenaan sosiaalipolitiikka sosiaalihuollon linjalla Tampereen yliopistossa keväällä 1973. Hän toimi jo opiskeluaikanaan syksystä 1971 Lappeenrannan kaupungin sosiaalityöntekijän tehtävissä ja sosiaalisihteerin viransijaisena, aina heinäkuuhun 1974 saakka, jolloin hän siirtyi sosiaalihuollukseen suunnittelusihteeriksi.

Sosiaalihuollituksen ylitarkastajaksi Maaniittu nimitettiin syyskuussa 1985. Vuonna 1994 hänet nimitettiin Stakesiin. Sosiaalityön kehittämisen neuvottelukunnan asettaminen vuonna 2000 oli tärkeä merkkipaalu Maaniitun uralla: hänet nimitettiin neuvottelukunnan sihteeriksi, ja valtio tunnisti sosiaalityön kehittämisen tarpeen tavalla, jota se ei ollut ennen tehnyt.

Maaniitun uran ulkoiset vaiheet kertovat varsin vähän siitä vaikutusvallasta ja aktiivisesta roolista, joka hänellä on ollut sosiaalityön ja sosiaalihuollon kehittämisessä 1970-luvulta alkaen. Hän tunsii henkilökohtaisesti satoja keskeisiä sosiaalihuollon vaikuttajia, ja hänen kykynsä käyttää verkostojaan olivat hämmästyttävät.

Vuonna 1984 voimaantullut sosiaalihuoltolaki oli Maisa Maaniitulle tärkeä uudistus, erityisesti uuden sosiaalihuollon lainsäädännön asiakasnäkökulman vuoksi. Mai-

MATTI VOICHELANEN

sa Maaniittu tuki myös voimakkaasti uudessa lainsäädännössä aikaisempaa selvempää sosiaalityön aseman korostumista, vaikka myöhemmin arvioikin myös kriittisesti tuolloin tehtyjä ratkaisuja.

Tutustuin Maisa Maaniittuun 1980-luvun puolivälissä, jolloin keskusteltiin paljon sosiaalihuollon asiakkuudesta. Hän oli aina paikalla siellä, missä kehitettiin parempia palveluita asiakkaille. Työtovereita meistä tuli, kun siirryin Tampereen yliopiston palveluksesta vasta perustettuun Stakesiin tammi-kuussa 1993.

Muiden lailla tulen vuosien mittaan yhä varovaisemmaksi ja konservatiivisemmäksi: Maisa Maaniittu ei koskaan luopunut radikaalista asenteestaan. Hän oli aina valmis hulluttelemaan, kokeilemaan uutta ja taistelemaan peräänantamattomasti oikeaksi kokemiansa asioiden puolesta. Kun 1990-luvulla sosiaalihuollon kehittämisen

näkökulma muuttui laadunhallinnan ja arvioinnin myötä teknisemmäksi, hän ei voinut hyväksyä yksioikoista teknisen ja taloudellisen rationaliteetin tunkeutumista sosiaalihuoltoon. Laadunhallinta oli hänelle ennen kaikkea asiakasnäkökulman parempaa huomioonottamista. Ehkä varovaisuus oli viisautta.

Kun Stakes panosti sosiaalihuollon menetelmien arviointiprojektiin, josta sittemmin muodostui nykyinen FinSoc, Maisa Maaniittu otti vastuulleen ryhmän julkaisutoiminnan. Tässä tehtävässä hänen luovuutensa ja kunnianhimonensa tehdä korkeatasoisia julkaisuja pääsivät oikeuksiinsa.

Pitkään sosiaalihuolluksessa työskennelleeksi Maisa Maaniittu oli mahdollisimman vähän virkamiesmäinen henkilö. Hänen työhuoneensa Hakaniemen ympyrätalossa oli aina merkillinen järjestynyt kaaos – korkeat paperivuoret, vanha puinen kaappi. Niiden keskellä Maisa istui, joskus väsyneenä, mutta useimmiten kuitenkin iloisena ja jaksavana.

Sosiaalihuollon tilanne on muuttuva, ja vaikka monet asiat ovat hyvällä tolalla ja aikaisempaa paremmin, on näkyvissä silti myös kaikkea sellaista, jonka vuoksi Maisan asiantuntemusta olisi tarvittu. Kaipaamme Maisa Maaniitun viisautta ja keskeytymättä, hänen huumorintajuaan ja perusoptimismiaan.

Mikko Mäntysaari

Kirjoittaja on Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan sosiaalityön professori.

Olisipa mielenterveysviikko joka viikko!

Kohdellaan toisiamme kuten toivottaisimme itseämme kohdeltavan, ei tarvitse sen enempää. Ei pidä ajatella kenestäkään, että hän on vain Matti, Pekka, Liisa. Ihmisiä olemme yhdenvertaisia.

Vaikka ihminen on ulkoiselta asultaan hyvinkin röntsäke, käyttää psyykenlääkkeitä, on masentunut tai mielisairas, myös hänen ruumiinvaivojaan ja muitakin tarpeitaan on hoidettava ilman pilkkaa ja ivaa, halvek-

suntaa tai asiatonta alistamista ja painostusta. Ihmisen olisi sairaan mieltensäkin kanssa helpompi elää, kun edes hänen ruumiinsa olisi terve. Kuka pystyy ennakoimaan elämäntilanteensa?

Eivät rikas sairas ja kovasti lyöty ja köyhyä sairas ole eriarvoisia. Ihmisiä molemmat. Annetaan jokaiselle oikeudenmukainen ja inhimillinen elämä.

Aino Alikoski
Leskelä

Stipendejä Saksaan

Saksan perhe-, vanhus-, nais- ja nuorisoministeriö julistaa eurooppalaisten sosiaali- ja nuorisotyöntekijöiden haettavaksi stipendejä Saksaan. Stipendit kattavat kahdeksanviikkoisen opinto-ohjelman Saksassa syys-lokakuussa 2004. Hakuaika päättyy 1. helmikuuta 2004. Hakijat kutsutaan hakemusten perusteella Saksan lähetystöön haastatteluun. Lopullinen päätös stipendinsajista tehdään Saksassa.

Lisätietoja ja hakulomakkeita saa Saksan Suomen lähetystöstä, PL 5,00331 Helsinki, puh. 09-458 580, sähköposti: saksa@germanembassy.fi, internet: www.germanembassy.fi. □

Työtunteet

Työtunteilla tarkoitetaan työpaikalla heräviä ja työn tekemiseen liittyviä tunteita. Tunneyöllä tarkoitetaan työpaikalla esitettäviä sosiaalisesti sovittuja tunteita, joilla pyritään vaikuttamaan toisten mielialaan.

Työtunteista on pitkään ollut tapana vaieta. Vaikenemisen kulttuurilla on vahvat perinteet. Ne juontavat juurensa yleisten käytösnormien muodostumiseen ja yhteiskunnan teollistumiseen.

Kun ihmiset kokoontuivat saman katon alle tekemään palkkatyötä, heiltä edellytettiin itsehillintää ja toimintaa määrittelevien sääntöjen noudattamista. Työntekijöiden tapaa toimia erilaisissa työtilanteissa täytyi pystyä ennakoimaan. Tunteet oli pantava kuriin. Niillä oli taipumus tarttua ja vahvistua siirtäessään työntekijästä toiseen häiriten työntekoa. Työ oli järjen paikka, koti sen sijaan yksityisluetta ja tunteiden tyyssija.

Järke-tunne -kahtiajakoa sovellettiin myös aivotoiminnan hahmottamiseen. Ajateltiin, että järki sijaitsee ”korkealla” aivojen kuorikerroksessa, tunteet ”alempana” aivojen alkukantaisissa osissa. Nykyinen aivotutkimus ei enää vahvista tällaista kahtiajakoa. Saint-Exuperyn Pikku Prinssi oli oikeassa. Kaikki tärkeät asiat ajatellaan tunteella.

Tunneyöllä tarkoitetaan sitä, että työpaikalla esitetään sosiaalisesti sovittuja tunteita, joilla pyritään vaikuttamaan toisten mielialaan. Lentoemäntien tunneyöhön kuuluu ystävällinen hymy, jotta matkustajat olisivat tyytyväisiä ja valitsisivat saman yhtiön seuraavallakin lennolla. Poliisiin tulee olla karski herättäkseen turvallisuuden tunnetta, myyntiedustajan taas huolestunut asiakkaansa parhaasta. Näin vakuutetaan asiakas siitä, että kaupattava tuote on todella syytä hankkia.

Ammatilliseen roolikäyttäytymiseen kuuluu tunteita, joiden täytyy välittyä työntekijöiden olemuksesta. Esimerkiksi vanhustyöntekijöiden pitää olla lempeitä ja ystävällisiä, mutta samalla päättäväisiä ja innostavia, jotta saisivat vanhukset hyvälle tuulelle ja motivoitua yrittämään itse.

Esitän seuraavassa viisi työtunteisiin liittyvää kysymystä. Niiden tarkoituksena on herättää ajatuksia ja saada lukija miettimään kysymyksiin vastauksia.

Pitääkö työtunteista puhua?

Tutkimukseni mukaan työpaikoilla vilisi tunteita, joista osa kuului peittää. Kyllästymistä, kateutta, mustasukkaisuutta, vahingoniloa, häpeää ja seksuaalista vetovoimaa ei kuulunut näyttämään muille. Mutta toisaalta oli sellaisiakin tunteita, joita kuului esittää riippumatta siitä, miltä kullakin hetkellä sattui tuntumaan.

Tunteita joutui itse asiassa näyttelemään yhtä paljon kuin peittelemäänkin. Käsi sydämellä, kuinka usein sinä olet nauranut pomon vitseille ymmärtämättä niitä ja ollut mukamas innostunut hänen ideastaan tai kehittämishankkeestaan, vaikka ne rehellisyyden nimessä eivät kiinnostaneet sinua ollenkaan. Ja onko vastauksesi ”se olisi oikein mukavaa” totta, kun työtoveri ehdottaa yhdessä lounaalle menoa, vai ”rutiiniherttaisuutta”, kun on kiire eikä aika riittäisi seurusteluun.

Mikä töissä oli kiellettyä, mikä sallittua ja mikä toivottua, riippui paitsi yhteiskunnallisista arvoista myös työpaikkojen

Koska työtunteita kuuluu peittää ja esittää, niiltä ei voi vaatia sataprosenttista aitoutta.

omasta tunnekkulttuurista. Kaikki eivät kuitenkaan osanneet arvioida, miten ja millä voimakkuudella tunteita oli sopivaa tuoda esille juuri heidän työpaikallaan.

Työntekijöiden ikä, sukupuoli ja etninen tausta vaikuttivat heidän käsityksiinsä siitä, mikä oli luovallista ja mikä ei. Vanhustyöntekijöillä oli esimerkiksi erilaisia näkemyksiä sen suhteen, missä määrin alakuloa suvaittiin ja oliko sopivaa antaa vanhusen kosketella itseään hoitotoimenpiteiden yhteydessä. Toinen työntekijä oli kosketukselle herkempi kuin toinen ja jokaisella oli oma tunnetyyliensä.

Työpaikoilla pitämissäni tunneryhmissä tämän tapaisia asioita käsiteltiin. Oli eri asia keskustella tunteista ja niiden ilmaisutavoista, kuin päästää ne vellomaan. Työtunteiden esille tuominen oli sopimuksenvarainen asia. Työssä tarvittiin koko ihmistä, sekä järkeä että tunnetta. Siksi olen sitä mieltä, että yhteisymmärrys voi lisääntyä

ja yhteenkuuluvuuden tunnevoimistua, jos työpaikoilla neuvotellaan tunteista ja niiden ilmaisemisesta.

Työntekijöiden välisissä erimielisyystilanteissa voimastapojen käyttö saattaa jossakin työpaikoissa olla sallittua. Toisessa taas seuraa mykkäkoulu kunnes tunnemyrsky laantuu. Haastattamani ihmishuuhdetyöntekijät olivat sitä mieltä, ettei kiroilu kuulunut työpaikalle eikä ovia sopinut paikkaa vaikka kuinka suututti. Paikalta sai sen sijaan poistua äkkinäisin liikkeen ja kääntää selkensä, kun kiukku uhkasi purkautua ulos ja ylisatantulvia suusta.

Tällainen käytös saattoi olla järkeväkin. Liian aggressiivisesti annettu palaute oli loukkaavaa, minkä jälkeen paluu rakentavaan yhteistyöhön vei aikaa ja vaati energiaa. Tunnepurkaus oli yksilölle vahingollinen myös siksi, että siinä piili vaara joutua toisten silmätiukuksi. Yhteistyökyvyttömäksi lei-

mautumisen ajatus oli pelottava. Yhteisöllisessä mielessä tunneylilyönnistä saattoi kuitenkin olla hyötyä. Se pakotti keskusteluun tunnesäännöistä ja rajat tuli tarkennettua.

Työyhteisöllä oli yleensä myös omanlaiset sovitusrituaalinsa, joiden avulla sopimattomaksi luokiteltu tunnereaktio saatiin korjattua. Kohtuuden rajat ylittänyt käytös sai uusia vivahteita, jos oli aiottu hyvää, vaikka seuraukset olivatkin päinvastaiset. Anteeksi voitiin pyytää monella eri tavalla. Näin sopivuuden rajoja rikkonut henkilö onnistui välttämään vaikean ihmisen leiman. Käytös saattoi olla tahdilon, mutta se ei kuitenkaan vienyt työntekijältä hänen arvoaan.

Voivatko työtunteet aina olla aitoja?

Koska työtunteita kuului peittää ja esittää, niiltä ei voinut vaatia sataprosenttista aitoutta – jos tunneaitoudella tarkoitetaan sitä, että toimitaan sen mukaan, miltä tuntuu. Vaikka työpaikoilla pyrittiinkin avoimuuteen, itse kunkin perimmäiset tuntemukset pysyivät usein hänen omana tietonaan.

EVVA MEHTO

Eri tunteilla on omat fyysiset tilansa. Kahvihuone on sitä varten, että päästetään höyryä ulos. Supiseminen siellä on teraputtista.

”Ihmissuhdetyössä pitää olla sosiaalinen ja esiintyä ystävällisenä ja myötätuntoisena ja purra hampaat yhteen, jos asiakas suuttuttaa”, totesi eräs haastateltavistani.

Helpottavaa oli kuitenkin se, että tunteilla oli fyysiset tilansa. Kahvihuone oli sitä varten, että päästettiin höyryä ulos. ”Supisemista” siellä pidettiin teraputtisena. Helpotti, kun sai sanoa, miltä jossakin työtilanteessa oli todella tuntunut. Sama asia on todettu monessa tutkimuksessa, missä juoruilua on pidetty terveellisenä.

Ehtii työssä pysähtyä miettimään omia tunteitaan?

Haastattelemani työntekijöiden mukaan työtahti oli kova eikä tunteita ollut aikaa miettiä. Vasta kun voimakas tunnetila valtasi mielen, oli pakko pysähtyä.

Ihmisten väliseen vuorovaikutukseen perustuvaan työhön toivottiin mahdollisuuksia tunnetaukoihin, joiden aikana saisi tunnistaa ja käydä läpi ajan kohtaisia työtunteitaan. Toisten tunneviesteille ei voinut olla vastaanottavainen, ellei ensin saanut yhteyttä omiin tunteisiinsa. Niistä sai kaikupohjaa muiden ymmärtämiselle.

Tekemisiään ja ajatuksiaan pystyi nopeuttamaan, muttei niinkään tunteitaan. Niiden heräämiselle oli oma aikataulunsa. Työtehtävistä oli vaikea innostua, jos yhtä mittaa riuhtaistiin uusiin tilanteisiin eikä ehtinyt siirtyä tunteesta toiseen. Jos sen sijaan jäi siirtymäaikaa, ja sai rauhassa paneutua uuteen tehtävään, se alkoi tuntua haasteelliselta ja mielenkiinto heräsi .

Mistä asioista työpaikalla ei kannata puhua?

Ihmisen perusparadokseihin kuuluu nähdäksi tuleminen toive, mutta samalla myös näkymättömänä pysymisen tarve. Onnistuessamme tahdomme, että meidät huomataan, epäonnistumiset haluamme piilottaa.

Tunteilla on erilaisia sosiaalisia merkityksiä ja niiden salonkikelpoisuus vaihtelee. Tunne-ryhmissä näytti olevan kohte-

liasta osoittaa huomaavansa toisen mielipaha tai närkästys. Tunnettaakka keveni, kun työtoveri oikeutti toisen kielteisen tunteen kertomalla tunteneensa samoin vastaavissa tilanteissa. Jaettu taakka oli kevyempi kantaa. Yksittäistä työntekijää loukkasi, jos muut antoivat ymmärtää, että hänen tunteensa oli tilanteeseen nähden jollain lailla outo tai väärä.

Sopimatonta ja epähienoa oli sitä vastoin mainita työtoverin kateudesta tai häpeästä. Näitä tunteita ei kuulunut lausua ääneen, vaikka ne olisivatkin aistittavissa.

Häpeä oli vaikea keskustelunaihe myös yleisellä tasolla, vaikka eri sukupolvia ja sukupuolta olevat työntekijät tuntuivatkin häpeävän hieman eri asioita. Kuuluuhan häpeään luonnostaan halu vajota maan alle, vaikka häpeän sietokyky vaihtelee. Tästä viihdeteollisuus on löytänyt markkinaraon. Ihmisten julkinen nolaaminen kerää paljon katselijoita.

Työntekijöiden mukaan oli viisasta varoa, ettei työssä paljastanut liikaa omia vaikeuksiaan muille. Luottamus oli herkkä asia, ja sen menettäminen teki kipeää. Kannatti harkita tarkkaan, ennen kuin uskoutui työ-kaverille ja kertoi puolison alkoholiongelmasta ja omasta kotihelvetistään.

Kiireisessä ilmapiirissä työtovereiden henkilökohtaisia ongelmia ei ehditty ottaa huomioon. Viime kädessä jokainen toimi omien etujensa mukaisesti. Ristiriitatilanteessa saattoi joutua katumaan, että oli puhunut henkilökohtaisista asioistaan.

”Minun ei olisi pitänyt kertoa mielenterveysongelmistani. Ihmiset eivät ole niin suvaitsevaisia kuin väittävät. Kaikki menee hyvin kunnes tulee erimielisyyttä, vaikka kinaa työmäärästä. Jos olen eri mieltä kuin muut, minua ei kuunnella. Hullu mikä hullu, ei sen mielipiteitä tarvitse ottaa huomioon.”

Omista ongelmista kertominen oli monen mielestä muutenkin jo väsyneiden työtovereiden liikakuormittamista. Työpaikalla ei senkään takia pi-

tänyt ripittäytyä eikä terapoit-taa itseään.

Miten hyödyntää tunteita energianlähteenä työssä?

Itsetuntemus tarkoitti työntekijöiden mukaan, että tiesi missä oli hyvä ja mistä sai tyydytystä. Jokaisella näytti olevan oma keinovalikoimansa tunnevoiman tuottamiseksi.

Pidettynä olemisen ja osaa-misen tunne inspiroivat yrittämään entistäkin enemmän. Houkutteleva työtaivoite tai mielikuvat tulevasta lomasta auttoivat, kun kyllästytti eikä mikään tuntunut sujuvan.

Yritysten ja erehdysten kautta oppi välttämään energianhukkaa. Oivaltavaa ohittamista oli, ettei ottanut pulttia muiden huonotuu- luisuudesta. Kaikilla on omat huonot päivänsä. Jos joku on epäystävällinen minulle, se ei tarkoita, että minä olen huono. Todennäköisesti hän purkaa huonotuu- luisuuttaan myös muihin.

Liisa on tutkimukseen osallistunut 53-vuotias osastonhoitaja. Annan hänen päättää kirjoitukseni:

”Se on kummallinen tämä ihmisten elämä. Mietitään jatkuvasti, arvostetaanko minua, pidetäänkö minua hyvänä lääkärinä, toimittajana, pappina tai vaikka sosiaalityöntekijänä. Mutta siten kun loppu hämmöttää, tämä kääntyy pääläelleen. Silloin mietitään, kuinka paljon minä itse olen arvostanut muita, miten oma elämä on koskettanut muiden elämää, millaisia muistoja minusta jää elämään jälkeensä jäävien mielestä.”

Kirjoittaja on LT, FL, psykologi ja sosiaaligerontologian dosentti. Hän toimii tutkijana Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella.

Kirjoitus perustuu tutkimusraporttiin: Gustav Molander: Työn tunnettaakka ja sen käsittely – vaikeat puheenaiheet vanhus-työssä. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, Ikäinstituutti, Työsuojelurahasto, 2003. 109.

Mikä meitä väsyttää?

Suomalaiset ovat väsyneitä kansaa. Media riepottelee burn outin, stressin, uupumuksen, depression, masennuksen ja väsymyksen uhreja iloisessa sekasotkussa ja luo illuusiota kansasta, joka on kaatumaisillaan milloin työn tai työttömyyden, opiskelun tai opiskelemattomuuden paineisiin.

Kaikentyypisen väsymyksen ja masennuksen syitä on haettu useista eri asioista. Ilmastolla ja valon vaihtelulla on epäilemättä suuri vaikutus henkiseen tilaamme. Lama ja nousukausi aiheuttivat omat ongelmansa. Työttömyys ja pätkätyöt, syrjäytyminen ja alkoholin kulutus ovat nekin osallisena suomalaisten virkeystason alasajossa.

Mutta joskus on ollut pakko huomata, että muuallakin maailmassa tehdään paljon töitä, eletään huomattavan köyhästi eikä ilmastokaan aina ole ideaali. Silti siellä jossain iloluontoiset ihmiset jaksavat hymyillä, halata ja tanssiakin.

Aina vain parempi maailma

”Ihmisten visiot elämästä ovat liian kaukana ja liian epärealistisia”, toteaa psykiatrian professori **Hasse Karlsson** Lapinlahden mielisairaalaista.

Internet-buumi ja lyhytkestoiseksi jäänyt nousukausi juuri ennen vuosituhatosen vaihdetta loivat illuusiota helposta tiestä menestykseen. Lehdet kirjoittivat internet-miljonääreistä luoden imagoa uudenlaisesta sankarista, joka helposti ja vauvasta on päässyt käsiksi rahoihin

ja luksus-elämäntyyliin. Hetkellinen buumi sai aikaan sen, että kaiken piti näyttää helpolta ja mieluiten vieläpä ”coolilta”.

”Yhteiskunnan valtasi jonkinlainen teknoholismi, idea siitä, että pitää rikastua vaivatta ja että elämästä voi selvitä helpolla”, Karlsson ihmettelee.

Mutta samaan aikaan monet, jopa nousujohteisilla aloilla, joutuivat työskentelemään lähes ympäriryöreyttä päiviä. Yhteiskunta päätyi ihmeellisen kaksijakoiseen tilaan. Imagoon kuului tehdä paljon töitä, mutta työn raskautta ei saanut näyttää. Lisäksi vapaa-aikakin aktivoitui, lepo muuttui uusien kokemusten hankkimiseksi. Media loi mielikuvaa vapaa-ajasta, joka oli täynnä erilaisia extreme-kokemuksia ja uusia elämyksiä.

”Ja sitten päädyttiin ihmettelemään, onko elämässä mitään järkeä?” Karlsson sanoo.

Yhteisön kaipuu

Kun elokuvantekijä **Alexis Kouros** puhuu asuinmaastaan Suomesta, on yksi asia jota hän kotimaastaan Iranista erityisesti kaipaa: ”Ikävöin yhteisöllisyyttä ja ihmisten välisiä suhteita. Perhe on Iranissa tuki ja

turva, joka halutaan pitää lähellä. Suomessa nuoret lähes tulkoon ajetaan kotoa pois hirveän varhaisessa iässä.”

Suomessa perheen läheisyys ei olekaan välttämätöntä. Hyvinvointivaltio on ainakin tähän mennessä pyrkinyt pitämään huolta sairaista, vanhuksista, köyhistä ja kaikista muista, jotka eivät tuotantokoneen ratissa pysy mukana.

Valtio pystyy ehkä takamaan sänkypaikan ja jonkinlaista hoivaa, mutta valtio ei kykene tarjoamaan rakkautta ja lämpöä. Ja kuka haluaa kohdata yksinäisen tulevaisuutensa vanhainkodissa? Ei ole ihme, että me juoksemme kilpaa aikaa vastaan ja yritämme pysyä aktiivisen pirteinä ja nuorekkaina mahdollisimman pitkään, sillä tuottavuus on tae yhteisöön kuulumisesta. Vanhuus, joka väijäämättä suurimpaa osaa meistä jonain päivänä kohtaa, on Suomessa rakennettu ongelmaksi ja haittatekijäksi.

Ydinperhe kadotti sukuyhteisön, uusperhe ydinperheen ja lopulta postmodernille ihmiselle on kaavailtu jatkuvan kulkurin roolia. Maailmasta on alettu hahmotella globaalia yhteisöä,

jossa ihmiset kykenevät olemaan kuin kotonaan paikassa kuin paikassa ja hajaannuttavat elinpiiriään ympäri maapallon myös teknologian avulla.

”Visioidaan siitä, kuinka ihmisen on kykeneväinen vaihtamaan identiteettiään eri roolien välillä”, Karlsson kauhistelee ja lisää hetken mietittyään: ”Tämä on tietysti erityisen kätevää markkinavoimille, koska se lisää kulutusta.” Kuluttamisesta onkin nyky-yhteiskunnasta tullut varsinaista taidetta. Luokkayhteiskuntaa ei enää määrittele sukunimi, vaan kulutuskäyttäytyminen.

Vihastuminen ja ihastuminen

Me pohjoismaalaiset usein huvitomme etelän ihmisten tulusluisuudesta. Ihmettelemme, kuinka he aina jaksavatkin nauraa tai huutaa niin äänekkäästi. Ja miten on mahdollista, että viisi minuuttia toisilleen solvauksia huutaneet pariskunnat ovatkin silmänräpäyksessä keskenään parhaita kaveruksia?

Stereotyyppisesti suomalaiset pitävät pidättyväisyyttä hyveenä. Keskitien oppi on sisäistetty ehkä turhankin hyvin. ”Kun tunteita ei hyväksytty, kuluu hirveä määrä energiaa niiden tor-

Viisi keinoa torjua väsymystä

- 1. Elämä nyt:** Hyväksy se, että elämä on tässä ja nyt. Se ei tule sen todellisemmaksi kuin se on nyt. Siihen ei saa suhtautua välinpitämättömästi, mutta siihen ei myöskään tarvitse maanisesti tarrata kiinni.
- 2. Ihmissuhteet:** Saat olla individualisti ja itsenäinen, mutta se ei sulje pois sitä ettetkö tarvitsisi toisia. Hyväksy riippuvaisuutesi yhteisöstä, ja anna sen tuoda sinulle iloa.
- 3. Lämpö:** Halaa partneriasi, ystäväsi, vanhempaasi, serkkuasi, kisaasi, koiraasi...

- 4. Hyväksy suuttumus:** Opettele suuttumaan. Hyväksy se, sinulla on siihen oikeus. Älä pelkää suuttumista, sen ei tarvitse tarkoittaa minkään loppumista eikä mitään väkivaltaista. Joskus vain tekee hyvää huutaa, kunhan on oikeudenmukainen.
- 5. Ole rehellinen:** Ole rehellinen itsellesi ja muille. Älä yritä toteuttaa ympäristösi unelmia, silloin väsyvät. Toteuta omat unelmasi niin jaksat tuoda iloa muidenkin elämään. □

Selvyyttä termeihin

Suomalainen media on käsitellyt väsymystä ja masennusta hyvin laajasti. Usein käsitteet menevät kuitenkin sekaisin. Myös useat julkisuuden henkilöt ovat puhuneet avoimesti masennuksestaan ja väsymyksestään, mikä on herättänyt erityisen paljon keskustelua mielenterveyden ongelmista. Avoimuus on ollut positiivista, mutta on syytä muistaa, että erityisesti masennus on vakava sairaus. On vaarallista sekoittaa se jokaisen elämään ajoittain kuuluviin vaikeampiin elämänsjaksoihin.

VÄSYMYS: Jokaiselle ihmiselle ajoittain normaali olotila. Väsymys voi joissakin elämäntilanteissa kestää pidempäänkin. Väsymys lähtee lepäämällä.

UUPUMUS: Pitkään kestänyt väsymys voi johtaa uupumukseen. Uupumus aiheuttaa mielialan laskua ja fyysisiäkin oireita. Uupumus ei poistu normaalilla levolle.

MASENNUS: Yleiskielessä masennuksella kuvataan jokaiselle ihmiselle ajoittain kuuluva halutonta ja alakuloista tilaa. Puhuttaessa masennuksesta sairautena on kyseessä vakava sairaus joka vaatii usein jopa sairaalahoitoa ja pitkää toipumisjaksoa.

STRESSI: Stressaantunut käy ylikierroksilla. Sydän tykyyttää, kiire on valtava, ja elimistö on puolustautumistilassa. Jonkinasteinen stressi on hyväksi, mutta liiallisena se voi johtaa uupumukseen.

BURN OUT: Uupumus ja stressi voivat aiheuttaa burn outin eli loppuunpalamisen, joka vaatii pidempikestoista toipumisjaksoa ja elämän arvojen uudelleen pohdintaa.

DEPRESSIO: Masennuksen toinen nimi. □

SATU KONTTINEN

Syksyn pimeyskin aiheuttaa masennusta ja uupumusta, mutta niin tekee myös aurinkoinen kevät. Meillä on syysmasis ja kevätdepis.

Juntaan”, toteaa psykoterapeutti **Vesa Kinnunen**. Masennuksen takana löytyykin usein aimonos torjuttua vihaa. ”Lopulta omia tunteita ei enää edes tunnusteta”, Kinnunen jatkaa.

Vaikka pohjoismaalaisilla on maailmalla seksuaalisesti vapautuneen kansan imago, ei meillä seksin ulkopuolella turhia toisiamme kosketella ja helmitä. ”Mielenterveystyössä käytetään nykyään joskus kosketushoitoa. Meillä Suomessa on lapsia, joita kukaan ei ole koskaan halannut”, Kinnunen kertoo. Koskettaminen tuntuu hyvältä. Se luo välittämisen ja turvan ilmapiiriä. Silti me suomalaiset tunnumme pelkäävän toistemme koskemista.

Ehkä koskettamisen pelkäämisellä on yhteys tunteiden torjuntaan? Pelkäämmekö kenties halata surullista ystäväämme, koska olemme kauhuissamme, jos se johtaa ylitsevuotavaan

tunneryöppyyn, jota emme osakaakaan käsitellä?

Historiassako vastauksia?

”Suomalaiset hakevat hyväksyntää suorittamisella”, Kinnunen analysoi. Hän puhuu suomalaisten ulkoahjautuvuudesta, siitä, kuinka oma itse määrittellään ulkoisten odotusten mukaan oman sisäisen kokemuksen sijaan. Yhä enemmän ihmiset määrittävät itseään ja elämäänsä myös median ja viihteen luomien keinotekoisien mallien kautta.

Hän näkee asialle kuitenkin historiallisia syitä. ”Sota aiheuttaa aina jonkinasteista henkistä vammautumista, jonka taakkaa siirtyy sukupolvelta toiselle”, Kinnunen sanoo. Rehellisyys, oli sen hinta mikä hyvänsä, on aina ollut suomalaisen ylpeys. Korruptoitomuutemme juuret ovat jo toisen maailmansodan sotakorvauksissa. ”Suomi

oli ainoa maa joka maksoi ne”, Kinnunen kertoo. Suomalainen suorituspainotteinen kulttuuri juontaakin ehkä juurensa jo kaukaa menneisyydestä. Tunteille ei yksinkertaisesti ole annettu tarpeeksi tilaa.

Ehkä siis olemme kansakuntana painaneet sisulla eteenpäin, ja talven pimeydessä unohtaneet puurtamisen keskellä hoitaa tunneyhteyttä toisiimme? Olemme määritelleet itsemme työmme kautta, ja samalla laiskuudesta ja ilosta on tullut lähestulkoon syntiä.

Kunnes aivan viime aikoina olemme oppineet vapaa-ajan ja sosiaalisuuden merkityksen. Mutta ikävä kyllä, nekin mallit olemme hakenneet itsemme ulkopuolelta, amerikkalaisuudesta ja viihteestä, emmekä maltaneet hiljentyä kuuntelemaan sitä mitä me todella olemme.

Kati Ala-Ilomäki

Valtioneuvoston periaatepäätös vahvistaa sosiaalialan tavoitteet

Sosiaalialan keskeiset tavoitteet ovat sosiaalipalvelujen saatavuuden ja laadun turvaaminen sekä henkilöstön osaamisen ja työolojen kehittäminen.

Valtioneuvoston periaatepäätös sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi pohjautuu maaliskuussa 2003 julkistettuun Kansalliseen sosiaalialan kehittämisprojektiin ja Vanhasen hallituksen hallitusohjelmaan.

Periaatepäätös pannaan toimeen sosiaalialan kehittämishankkeella, joka koostuu neljästä hankekokonaisuudesta ja 23 erillisestä hankkeesta. Hankkeet toteutetaan vuosina 2003–2007. Koordinaatiovastuu hankkeista on sosiaali- ja terveystieteillä. Siellä hanketta johtaa johtoryhmä.

Palvelujen saatavuutta parannetaan

Sosiaalipalvelujen saatavuutta parannetaan säätämällä perusteet ajasta, jonka kuluessa asiakkaan palvelutarve arvioidaan. Sosiaali- ja terveystieteiden valmistele ensin vanhusten palveluja ja kunnallista sosiaalityötä koskevat säädösmuutokset, jotka toteutetaan asteittain vuodesta 2005 alkaen. Vanhusten palveluista saatavien kokemusten perusteella palvelutarvearviointi ulotetaan myös muihin sosiaalipalveluihin.

Ministeriö antaa kunnille myös käytäntöjä yhdenmukais-tavan suosituksen vanhuksen toimintakyvyn arvioinnista. Vanhusten palvelujen toimivuuden parantamiseksi kuntia kannustetaan muodostamaan seudullisesti toimivia palveluketjuja.

Varhainen puuttuminen väkiinnutetaan osaksi sosiaalipalvelujen työkäytäntöjä ja kehitetään perhekeskumallia, jossa lapsiperheiden palvelut kunnassa kootaan verkostomaisesti yhteen. Lastensuojelussa kehitetään huostaanottovaiheessa olevan perheen ja lapsen kans-

sa tehtävää työtä ja sijaishuollon laatua.

Vammaisten mahdollisuuksia saada henkilökohtainen avustaja ja tulkkipalveluja lisätään. Vammaisten palveluja kannustetaan myös tuottamaan seudullisesti.

Päihdehuollossa lisätään katkaisu- ja vieroitushoitopalveluja ja matalan kynnyksen hoitopaikkoja.

Erillisenä hankkeena toteutetaan koko maan kattava sosiaalipäivystysjärjestelmä vuoteen 2007 mennessä.

Koulutusta ja kelpoisuusehdot

Sosiaalialan henkilöstölle säädetään oikeus täydennyskoulutukseen. Sosiaali- ja terveystieteiden uudistaa sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuusehdot ja antaa kunnille suosituksen henkilöstön tehtävärakenteesta.

Valtionosuuksiin ja hankkeisiin lisää rahaa

Tavoitteiden toteuttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksia korotetaan asteittain yli 400 miljoonalla eurolla

vuoteen 2007 mennessä. Osa korotuksesta varataan sosiaalialan kehittämishankkeen tavoitteiden toteuttamiseen. Verattuna vuoden 2003 tasoon on lisäyksi yli 100 miljoonaa euroa vuonna 2007.

Kuntien on myös mahdollista saada hankerahoitusta sosiaalialan kehittämishanketta tukeviin toimiinsa. STM:llä on vuonna 2004 kuntien sosiaalija terveydenhuollon kehittämishankkeisiin varattuna 12,3 miljoonaa euroa.

Osaamiskeskukset töihin

Peruspalveluministeri **Liisa Hyssälä** korosti periaatepäätöksen julkistamisminäarissa Säätytalolla, että nyt on saatava kuntoon sosiaalialan perustyö. Toiminnan painopisteen on siirryttävä lyhytjänteisistä hankkeista pitkäjänteiseen kehittämistyöhön. Toinen tavoite on tasoittaa kuntien välisiä eroja.

Sosiaali- ja terveystieteiden **Sinikka Mönkäre** totesi, että kuntiin on jäänyt lamavaihe päälle. Valtio muutti suuntaa jo 1990-luvun puolivälissä, mutta

viesti ei ole mennyt perille kuntiin. Valtio paransi ensin toimeentuloetuksia ja nyt on palvelujen vuoro.

Läänin sosiaali- ja terveystieteiden **Peikka Paatero** Länsi-Suomen lääninhallituksesta kysyi, miksi sosiaalialan hanke on organisoitu ylhäältäpäin. Vastava terveydenhuollon hanke on organisoitu seudullisesti.

Apulaisosastopäällikkö **Reijo Väärälä** STM:stä vastasi, että jos on tullut sellainen käsitys, että sosiaalialan hanke on organisoitu ylhäältäpäin, se on väärinkäsitys. Ministerit ja Väärälä vakuuttivat kilpaa, että hankkeet lähtevät kunnista ja niitä toteutetaan yhdessä sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa.

”Osaamiskeskuksiin on palkattu 70 ihmistä töihin ja heitä käytetään hyväksi hankkeiden toteuttamisessa. Osaamiskeskusten kautta on tulossa kaksi kolmasosaa enemmän hankerahaa kuin tähän asti”, Hyssälä kertoi.

Paikalla olleet sosiaalijohtajat laskeskelivat, että luvatut lisärahat eivät riitä edes henkilöstön nykyisenä pitämiseen. Verohelpotusten ansiosta kuntien verotulot todennäköisesti vähenvät eivätkä sosiaali- ja terveydenhuollolle luvatut valtionosuudet pysty kattamaan edes palkkojen korotuksia.

Yksikön päällikkö **Rolf Eriksson** Suomen Kuntaliitosta muistutti, että peruspalveluohjelma ja -budjetti olisivat erinomaisia välineitä yhteensovittava kuntien rahoitusmahdollisuudet eli verot, valtionosuudet ja maksut sekä kasvavat palvelutarpeet. Hän kaipasi periaatepäätökseen myös linjausta toimeentuloturvan kehittämiseksi.

Merja Moilanen

Valtioneuvoston periaatepäätökselle sosiaalialan turvaamiseksi annettiin juhlallinen lähtölaukaus 10. lokakuuta Helsingissä Säätytalolla. Paikalla olivat peruspalveluministeri Liisa Hyssälä ja sosiaali- ja terveystieteiden Sinikka Mönkäre sekä seitsemäntoista STM:n virkamiestä ja alan järjestöjen edustajaa.

Henkilöstön rekrytointi on kotihoidon haaste

Maailmankonferenssissa pohdittiin keinoja saada kotihoitoon sopivaa henkilöstöä ja pitää se.

Suomen kotihoidon toimikunta eli FIHCC (Finnish Home Care Committee) on kotihoidon eurooppalaisen yhteistyön suomalainen yhdyselin. Toimikuntaan kuuluu valtakunnallisia alan järjestöjä ja viranomaistahoja.

Kotihoidon maailmanlaajuista yhteistyötä ylläpitää WHHO, The World Homecare & Hospice Organization. Suomen toimikunnan 13-jäseninen delegaatio osallistui 11.-15. lokakuuta 2003 Yhdysvalloissa Floridassa pidettyyn WHHO:n kolmanteen maailmankonferenssiin. Konferenssi järjestetään joka kolmas vuosi. Floridan konferenssiin osallistui runsain määrin kotihoidon asiantuntijoita ympäri maailmaa.

Yleisten luentojen lisäksi konferenssissa oli lähes parisataa työpajaa. Yhdysvaltalaisille ja kanadalaisille kotihoidon työntekijöille niihin osallistuminen hyväksytään täydennuskoulutukseksi. Työpajat olivat aiheiltaan paljolti terveydenhuoltapainotteisia. Konferenssin yhteydessä oli myös laaja alan näyttely.

Henkilöstön riittävyys huolettaa

Päällimmäisenä huolena kotipalveluväellä on tällä hetkellä kaikissa länsimaissa miten saada kotihoitoon riittävästi henkilökuntaa, kun väestö vanhenee ja kotihoitoa tarvitaan lisää.

”Asia oli esillä myös Floridan konferenssin työpajoissa”, konferenssiin osallistunut Suomen kotihoidon toimikunnan pääsihteeri **Tarja Helameri** kertoo.

Alustuksissa painotettiin, että henkilöstön rekrytointi pitää suunnitella hyvin. Kuhkan tehtävään pitäisi löytää siihen sopiva henkilö. Henkilöstö pitäisi pystyä myös pitämään. On huolehdittava henkilöstön jatkuvasta koulutuksesta, pidettävä huolta työoloista ja jaksamisesta, luotava henkilöstölle etenemisen mahdollisuuksia ja annettava tunnustusta.

Eri ikäluokilla on erilaisia työhön liittyviä odotuksia. 50-vuotiaat arvostavat työssä eri asioita kuin 25-vuotiaat. Nämä pitäisi ottaa huomioon henkilöstöä rekrytoidessa. Yleensäkin henkilöstön värväminen ja henkilöstöasioiden hoito pitäisi olla suunnitelmallista ja mietittyä.

Nykyisien päätösten aikana kotihoito

MERJA MOILANEN

”Kansainvälistä yhteistyötä tarvitaan, jotta voidaan viedä eteenpäin yhteisiä intressejä ja oppia toisilta”, sanoo Suomen kotihoidon toimikunnan pääsihteeri Tarja Helameri.

pystyy kilpailemaan työvoimasta tarjoamalla vakinaisia työsuhteita, jos havaitaan, että työnhakijat arvostavat työssä eniten työn jatkuvuutta.

Omaishoitoa tuettava

Konferenssissa tuli esille, että vanhusten suurin hoitajareservi kaikissa maissa ovat omaiset. Omaisten tekemää työtä ja omaisten tukemista pitäisi tutkia ja suunnitella nykyistä paremmin.

”Tarkoitus ei ole suinkaan, että ammatillista osaamista vaativia tai raskaita tehtäviä jätettäisiin omaisten varaan. Mutta kun omaiset kuitenkin hoitavat vanhuksia hyvin paljon, heitä olisi tuettava ja valmennettava tehtävänsä. Omaishoitajien tarpeiden selvittämiseksi voitaisiin tehdä niin sanottuja etsiviä kotikäyntejä”, Helameri miettii.

Teknologia helpottamaan työtä

Konferenssin yleisluennoilla nostatettiin tunnelmaa amerikkalaiseen tapaan. Tästä

hyvänä esimerkkinä oli kapteeni **James Lovellin** pitämä karismaattinen esitelmä siitä, miten hyvällä tiimityöllä ja huipputeknologialla kyettiin estämään alun perin kuu-hun matkalla olleen Apollo 13:n tuhoutuminen ja saatiin se lopulta onnistuneesti palaamaan maahan. Nämä tapahtumat ovat monelle tuttuja myös aihetta käsittelevästä kirjasta (Lost Moon) ja sen pohjalta tehdystä elokuvasta.

”Tällaisia sankaritarinoita tiimityön ja teknologian yhteistyön voimasta voidaan varmasti esittää myös kotihoidon toimialueelta, joskin pienemmässä mittakaavassa”, Helameri toteaa.

Yhteydenpito- ja turvajärjestelmät ovat kotihoidossa ajankohtaisia kaikkialla, samoin työtä helpottavat välineet. Mitä enemmän teknisiä apuvälineitä otetaan käyttöön ja ne arkipäiväistyvät, sitä halvemaksi ne tulevat ja yhä useammalla on mahdollisuus saada niitä.

Yksintyöskentelevillä kotihoidon työntekijöillä pitäisi olla jatkuva konsultaatiomahdollisuus. Nykyisin tietotekniikka antaa tähän hyvät apuvälineet, kunhan vain asia muuten järjestetään. Kun hyvin huonokuntoisia hoidetaan kotona, tulee tilanteita, joissa kotihoitohenkilöstö tarvitsee tukea.

Teknologiaa esittelevässä työpajassa oli kaksi suomalaisten pitämää alustusta. Toinen oli sikäli merkittävä, että alustajana oli myös palveluiden käyttäjä eli asiakas itse. Yleensä asiakkaiden näkemyksiä ei kansainvälisissä konferensseissa paljonkaan tuoda esille. Suomalaisten osuuden työpajassa toteuttivat **Kai** ja **Paula Tapani** Invalidiilitosta, **Hannele Hyppönen** Stakesista sekä toimikunnan puheenjohtaja **Viveca Hagmark** Folkhälsanista.

Kotihoidon rahoitus on ongelma kaikissa maissa. On mietittävä tarkkaan, miten voimavaroja voitaisiin käyttää niin, että kotihoito riittäisi kaikille tarvitseville. Kotihoidon mahdollinen kahtia jakautumisen riski varallisuuden mukaan huolettaa Tarja Helamerta. Kaikkien olisi saatava tarpeen mukaista laadukasta palvelua, eikä palvelujen määrä ja laatu saisi riippua varallisuudesta.

Merja Moilanen

Näyttötutkinnot tuovat lähihoitajakoulutuksen lähemmäs työelämää

Varsinais-Suomen alueen sosiaali- ja terveysoppilaitosten päivärasteilyllä käsiteltiin lähihoitajien näyttötutkintojen uusia tuulia.

Varsinais-Suomen alueen sosiaali- ja terveysalan oppilaitokset järjestivät jo perinteeksi muodostuneen lähihoitajakoulutusta käsittelevän päivärasteilyn Maa-riahaminaan. Kaarinan, Loimaan, Naantalın, Salon ja Turun lähihoitajakoulutuksen oppilaitokset ovat jo vuosia tehneet yhteistyötä, jotta lähihoitajakoulutus olisi samansuuntaista koulutuspaikasta riippumatta.

Paljon myönteistä on saavutettu, mutta kehitettävää löytyy edelleen. Uusimman haasteen tuo näyttöin suoritettava opetussuunnitelmaperusteinen lähihoitajakoulutus.

Tämän syksyn yhteistyörasteilyn teemana olivat nuorten näytöt. Mukaan oli kutsuttu alueen työpaikkaohjaajia ja näyttöjen vastaanottajia.

Risteilyyn osallistui kuutisenkymmentä sosiaali- ja terveysalan asiantuntijaa. Tilaisuudessa luennoivat opetushallituksen edustaja, tiedotus- ja tutkimuskoordinaattori **Minna Balint** ja näyttökokeilussa mukana ollut **Päivi Kukkonen** Oulaisten sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksesta.

Näyttöperusteinen järjestelmä valmis

Näyttötutkintoperusteinen järjestelmä perustettiin vuonna 1994. Siitä asti ammatillisissa oppilaitoksissa on kehitetty näyttöjä ja niihin valmistavia opintoja.

Lähihoitajaksi opiskelevan on suoritettava vähintään 80 opintoviikkoa valmistavaa koulutusta, mikäli hänellä ei ole aikaisempaa sosiaali- ja terveysalan ammattitutkintoa.

Näytön arvioija on eri henkilö kuin työssä oppimisen ohjaaja. Myös oppilaitoksen arvioija on eri henkilö kuin valmistavan koulutuksen opettaja.

Arviointisijoiden on oltava asiantuntijoita, sillä tutkinnon suorittaja saa näyttötilanteessa kauaskantoisen arvion lähihoitajan osaamisestaan. Siksi tutkinnon osasuorituksia arvioivilta opettajilta vaaditaan 15 opintoviikon näyttötutkintomestarikoulutus.

Tutkintotoimikunta valvoa näyttötutkintojen toteutusta ja antaa valtakunnalliset arviointikriteerit.

Kaikki ammattitaidon osa-alueet arvioidaan näytöillä. Kun tutkinnon kaikki neljä näyttöä on suoritettu, tutkintotoimikunta antaa tutkintotodistuksen. Oppilaitos varmistaa valmistavalla koulutuksella ja ohjauksella, että tutkinnon suorittaja on valmis näyttöihin.

Näyttöjä myös opetussuunnitelma- ja tutkimus-

Toinen mahdollisuus saavuttaa lähihoitajan pätevyys on opetussuunnitelmaperusteisen tutkinnon suorittaminen. Nyt voimassa olevien määräysten mukaan oppilaitokset arvioivat nuoren lähihoitajaosaamisen ja antavat todistuksen ammattitaidosta.

Tulevaisuudessa opetussuunnitelmaperusteisenkin tutkinto suoritetaan näytöin, jolloin lähihoitajaosaamisen arviointi siirtyy yhä enemmän työelämän tehtäväksi.

Vuodesta 1999 asti nuorten näyttöjä on kokeiltu järjestelmällisesti. Näillä näkymin vuoden 2005 elokuun jälkeen nuor-

MERIA ANTERONEN

Minna Balint Opetushallituksesta ja Päivi Kukkonen Oulaisten sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksesta pitivät selkeän ja rohkaisevan esityksen nuorten näytöistä.

ten näytöt tulevat pakollisiksi. Tuolloin perustetaan työnantajista, työntekijöistä ja oppilaitosten edustajista koostuvat kolmikantaelimet, jotka kirjoittavat näyttötodistuksen.

Näytöt ovat osa opiskelua

Tutkintotodistuksen muoto on vielä avoin. Toisin kuin näyttöperusteiset tutkinnot, nuorten näytöt ovat osa opiskelijan oppimisprosessia ja vain yksi osa arviointia.

Myös arvioijat valitaan eri tavalla kuin näyttötutkintoperus-

teisessa tutkinnossa. Näytön antajalle tutut henkilöt – työssäoppimisen ohjaaja ja oma opettaja – arvioivat nuorten näyttöjä. Opettajilla täytyy kuitenkin olla näyttötutkintomestarikoulutus, kuten näyttöperusteisesakin arvioinnissa.

Kansalliset näyttöaineistot ovat arvioinnin perusteena. Näytön jälkeen opiskelija saa palautteen osaamisestaan näytön arviointikeskustelussa, kuten näyttötutkintoperusteisesakin. Arviointi annetaan myös kirjallisena.

Yleisaineita ei integroida ammatillisiin aineisiin eikä niistä anneta näyttöä. Toista kotimaista kieltä ei ole myöskään otettu näytön kriteeriksi näyttökokeiluissa. Lähihoitajan työn laaja-alaisuus tulee sen sijaan näkyä näyttöjen järjestelyissä.

Opetussuunnitelmat ovat muuttuvia. Näytöistä saadaan tietoa muutoksen suunnasta ja varmennetaan tutkinnon laatua.

Huolena opetuksen ja näyttöjen ajoitus

Minna Balint ja Päivi Kukkonen suhtautuivat luottavaisesti näyttöjä koskeviin suunnitelmiin. He korostivat, että suunnittelulle tulee varata resursseja, jotta muutaman vuoden kulluttua näytöt sujuvat omalla painollaan osana järjestelmää.

Sekä Balint, Kukkonen että mukana olleet opettajaedustajat pitivät ongelmallisena, miten näyttöä tukeva opetus saadaan järjestettyä ajoissa. Jo nyt on vaikeuksia mahdollistaa riittävästi opetusta ennen työssäoppimisjaksoja. Opiskelija voi osoittaa näyttössä parasta ammattitaitoaan vain, kun kaikki näyttöä tukeva ohjaus ja opetus on hoidettu ennen näyttöä.

Työpaikkaohjaajien koulutuksen opetussuunnitelmaan otetaan mukaan myös näyttöjen opiskelu. Heillä pitää olla kyky miettiä, minkälaisia tavoitteita työpaikalla opiskelulle asetetaan. Jatkossa työpaikkaohjaaja tarvitsee tätä kykyä yhä enemmän, jotta kaikki opetussuunnitelmaan sisältyvät asiat tulevat opiskeltua ennen näyttöä.

Ei mitään harjoittelua

Oppilaitosten ja lähihoitajien työpaikkojen yhteistyö saa entistä enemmän painoarvoa, kun kaikkiin ammatillisiin tutkintoihin tulevat näytöt.

Minna Balint maalaili opettajan olevan tulevaisuudessa yhä enemmän opiskelujen koodinaattorin roolissa. Hän on henkilökohtaisten suunnitelmien tekemisen eli ”hopsauksen” ja arvioinnin asiantuntija. Henkilökohtaiset suunnitelmat saavat yhä suuremman merki-

tyksen, ja opiskelijoiden ohjauksen tarve kasvaa.

Päivi Kukkonen kertoi näyttöprojektin osoittaneen, että kaikki osapuolet joutuvat skarp- paamaan. Opiskelijat terävöittävät opiskeluaan, kun osaaminen pitää tehdä työelämässä näkyväksi. Koulutuksen järjestäjät ja opettajat huomaavat, että pitkäjännitteisyys korostuu yhä enemmän opetussuunnitelmatyössä. Työpaikkaohjaajat ponnostavat enemmän ohjaukseen ja arviointiin.

Opiskelija tarvitsee työssäoppimisen aikana asiallista palautetta, jotta hän tietää, mihin hänen on panostettava ennen näyttöjä. Entinen harjoittelujattelu on kaukana menneisyydessä. Nyt työpaikoilla opiskellaan.

Osallistujat tyytyväisiä yhteistyöristeilyyn

Risteilylle osallistuneet työpaikkaohjaajat ja arvioijat kiittelivät mielenkiintoisesta seminaaripäivästä. ”Tieto oli napakassa paketissa ja osallistujista pidettiin hyvää huolta”, eräs osallistujista kiteytti matkustajajonon edetessä kohti terminaalia.

Hyvän palautteen saattamina Varsinais-Suomen sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten on helppo jatkaa yhteistyöperinnettä. Seminaarin osallistujat nostivat esille tietoa, jota pureskellaan yhteisesti oppilaitoksissa.

Seuraava aihe jää vielä har- kintaan, sillä ajankohtaisuus on tärkeimpiä kriteerejä seminaarin järjestämiselle. Kutsu risteilylle lähtee taas vuoden kuluttua syyskuussa, mutta yhteistyö toimii väliajallakin.

Merja Anteroinen

Kirjoittaja on VTM ja näyttötutkintomestari (NTM). Hän työskentelee opettajana Kaarinan sosiaali- ja terveydenhuolto-oppilaitoksessa

ON SE VAAN KUMMA...

Oletteko te sosiaalityöntekijät huomanneet, että teidän olette sosiaalihuollon Ferrareita aivan siinä missä lääkäritkin terveydenhuollon puolella. Te teette paitsi yksilön, myös yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kehittymisen kannalta mit- tä merkittävintä työtä. Olette alanne korkeimmin koulutettuja erityisasiantuntijoita, joilla on monopoliasema omissa tehtävissään. Lääkäreillä on tähän profession perustuen pitkälti mahdollisuus määrittää oman työnsä ja työsuhteensa ehtoja.

Niinpä olenkin ihmetellyt tilannetta, joka on syntynyt työnteki- jätalon myötä. Kun lääkärin virkoja ei saada täytettyä, ollaan valmiita tapauskohtaisesti korottamaan viimeaikoina muutenkin hie- man nostettuja palkkoja, ollaan valmiita myöntämään virka-aikaa yksityisvastaanoton pyörittämiseen ja on esitetty väitöskirjanteko- mahdollisuutta virkatyön yhteydessä. Vaan mihin kaikkeen ola- laankaan valmiita sosiaalialalla – pätevyysvaatimusten ja siinä si- vussa palkkauksen laskuun.

*ihmetellen,
Sossun puoliso*

AKANVIRRASSA

S eutukunnan kansanedustaja valisti meitä eduskunnassa vi- reillä olevista uusista laeista. Eduskunnassa on parhaillaan valmisteilla laki yhdenvertaisuuden turvaamisesta. Yhden- vertaisuuslailla ja siihen liittyvillä lakimuutoksilla pannaan täytäntöön Euroopan neuvoston rasismidirektiivi ja työsyrijntädi- rektiivi. Syrjimättömyyssäännökset tulevat myös kunnallisesta vi- ranhaltijasta annettuun lakiin.

Kiellettyjä syrjimättömyysperusteita ovat ikä, etninen ja kan- sallinen alkuperä, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, terveyden- tila, vammaisuus, sukupuolinen suuntautuminen tai muu henki- löön käyvä syy.

Totesimme, että meidän virkavaaleissa tuskin tulee ongelmia. Meidän hakijoissa harvoin on suomenkielisiä, nuoria, valkoihoi- sia, terveitä heteromiehiä edes valittavaksi. Lakiin ei kuulemma tu- le sellaista pykälää, joka velvoittaisi työnhakijat tasapuolisesti ha- kemaan myös sosiaalialan virkoja ja toimia. □

